

Dantipali Bey ve Mukaddes Tavşan hikâyelerinin söz varlığı üzerine bir değerlendirme

An evaluation on the vocabulary of the Dantipali Bey's Story and The Sacred Rabbit story

Gönderim Tarihi / Received: 16.03.2022

Muammer ŞEHİTOĞLU¹

Kabul Tarihi / Accepted: 12.10.2022

Doi: [10.31795/baunsobed.1088892](https://doi.org/10.31795/baunsobed.1088892)

ÖZ: Çalışma, Eski Uygur Türkçesi döneminin Budist çevreye ait çatik türündeki eserlerinden Dantipali Bey ve Mukaddes Tavşan Hikâyelerinin söz varlığındaki birden fazla anlam ögesiyle (sentaktik yolla) oluşmuş kavram işaretlerinin tespit edilmesini ve bu kavram işaretlerinden hareketle Eski Uygur Türkçesi döneminin gelişmiş dil özelliğinin ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır. Böylelikle ilgili hikâyelerin orijinal ve Türkiye Türkçesi metin örnekleri incelenecek ve bu yöntemle oluşan kavram işaretleri tespit edilecektir. Daha sonra elde edilen kavram işaretleri kendi aralarında sınıflandırma yapılarak teorik özellikleri ile birlikte açıklanacaktır. Ardından her iki hikâyede de yer alan ilgili kavram işaretlerinin geçiş sıklığı sayısal olarak tablo hâlinde karşılaştırmalı biçimde sunulacaktır. Sonuç bölümünde ise, tabloda yer alan verilerden hareketle her iki hikâyedeki kavram işaretlerinin geçiş sıklığı nitelik yönünden değerlendirilecek ve bu kavram işaretlerinin Türkçenin gelişmiş dil özelliği bakımından ifade ettiği değer ve önem dikkatlere sunulacaktır. Ayrıca, çalışmanın Eski Türkçe ve Eski Uygur Türkçesi dönemi eserleri ile ilgili yapılacak dil bilgisi çalışmaları için yol gösterici olması üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dantipali Bey hikâyesi, Eski Uygur Türkçesi, Mukaddes Tavşan Hikâyesi, Söz varlığı

ABSTRACT: The study aims to determine the concept marks formed by more than one semantic (syntactic way) in the vocabulary of Dantipali Bey and Sacred Rabbit Stories, one of the works of the Buddhist circle of the Old Uyghur Turkish period, and to reveal the developed language feature of the Old Uyghur Turkish period based on these concept marks. Thus, the original and Turkey Turkish text samples of the related stories will be examined and the concept marks formed by this method will be determined. Then, the obtained concept signs will be classified among themselves and explained together with their theoretical features. Then, the frequency of occurrence of the relevant concept signs in both stories will be presented numerically in a tabular form. In the conclusion part, based on the data in the table, the frequency of occurrence of the concept signs in both stories will be evaluated in terms of quality and the value and importance of these concept signs in terms of the developed language feature of Turkish will be presented to the attention. In addition, it will be emphasized that the study will be a guide for grammar studies to be made about Old Turkish and Old Uyghur Turkish works.

Keywords: Story of Dantipali Bey, Old Uyghur Turkish, Story of sacred rabbit, Vocabulary

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, mshgtl22@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4471-3283>.

EXTENDED ABSTRACT

Literature review

The relationship between concepts in spoken languages is established through language elements that correspond to the vowels in the language; Language elements are divided into two groups as meaningful language elements and official language elements. When used alone, semantic elements remind of a tangible or intangible entity, and they take place in the language, one by one, in the case of a live word root, root or stem. Task elements, on the other hand, are the elements that establish various relations of the meaning elements with each other (external task elements) and create other meaning elements to point out concepts other than the meaning elements (introverted task elements). Thus, new concept signs are formed not by a single method but by more than one method in the face of newly formed situations. While introverted task elements and concept signs are created on the meaningful language elements in the root, origin and stem situation in Turkish, sometimes new concept relations and new ideas that emerge as a result of a new change and development make the related concept marking method insufficient. With the method that creates an inadequacy situation, it becomes difficult to meet the new situation or concept with a single concept sign. In addition, the concept mark formed by this method extends the word size, making the word difficult to understand. The reason is the information load on each sound or letter as the number of sounds or letters that make up a language element increases; Again, as the number of meaning and task elements that make up a meaning element increases, the information load on the meaning and task elements decreases.

Methodology

Thus, Turkey Turkish and original texts of the stories examined and samples will be identified signs concept formed by this method. The concept marks obtained will be explained together with their theoretical features by classifying them. Then, the transition frequency of the relevant concept marks in both stories will be presented numerically in a tabular form.

Findings and discussion

In the "Story of Dantipali Bey", 12.55%; In the "Story of the Sacred Rabbit", on the other hand, a general meaningful permanent concept sign established with more than one meaning element was determined at a rate of 12.52%. Based on the data in the table, it is seen that the frequency of occurrence of such concept signs in the vocabulary of the story is very close to each other in percentage terms in both stories. For this reason, the classification of the use of general meaning permanent concept signs established with more than one meaning element of the two stories that are the subject of the study has been important. The numerical values of the concept signs, in which the meaningful elements are used extensively, are remarkable in terms of expressing the event and situation descriptions of the stories. So much so that in "The Story of the Sacred Rabbit", the frequency of the spiritual portraits of the heroes and the pastoral descriptions in the text, the concept signs consisting of the qualifying adjective + the noun, and the concept signs forming the repetition group increased. In the "Dantipali Bey Story", the speech pattern formed by the conversations between Dantipali Bey and Deer Bey increased the frequency of transition of the concept signs consisting of adverb + verb, and with the descriptions made between the conversations, the frequency of transition of the concept signs consisting of the qualifying adjective + the noun. has risen. In this respect, the "Dantipali Bey Story" has more action and plot than the " Sacred Rabbit Story". In addition, it is seen that new concept signs are created to express a newly encountered situation, an action, through verb phrases consisting of adverb + verb and noun + verb (object + verb). On the other hand, in "The Story of the Sacred Rabbit", the plot of the story was tried to be expressed with the high frequency of occurrence of the noun + bol- structure, and in this way, concept signs that meet new meanings were created. The frequency of occurrence of personal names/titles is high in both stories. The frequency of occurrence of personal names/titles is high in both stories.

Results and recommendations

In general, in both stories, the intensity of the frequency of transition of the general meaning permanent concept signs established with more than one meaning element, in the Old Uyghur Turkish period, whether the concept signs consisting of noun and noun root, stem and idioms or verb and verb root, stem

and idioms / It is seen that the phrases enable the expression of newly encountered concepts culturally. In this respect, the texts of the Old Uyghur Turkish period revealed their advanced written language quality with concept signs formed by more than one meaningful language element. In addition, the study proves that Turkish was the language of science and philosophy in the 8th and 9th centuries, and the cultural level developed as a written language in the context of the historical period.

Giriş

Bireyi, yaşam karşısındaki var oluş mücadelesinde değerli kılan en temel öge dildir. Öyle ki birey, dili sayesinde düşüncelerini, duygularını karşısındakine aktarır ve yaşamda kendini konumlandırır. Onun için de dilin düşüncenin ve de geniş anlamı ile iç benliğin aynası olduğu dile getirilmektedir (Gencan, 1971: 1). Sürekli değişim ve gelişim içinde olan birey, dilin sahip olduğu bu nitelikte benliğini hatırlamaya çalışmaktadır. Dilin kendi içindeki sürekli değişim ve gelişimi bireyi yaşamda etkileyerek onu zamanın içine ve ötesine iter. Bu bağlamda dil ve birey ilişkisi sürekli kendini yenileyen ve geliştiren bir yapı oluşturur. Tarihi süreçte oluşan dilin yapısı, bireyin amaçları doğrultusunda ihtiyaçlarını da değerli kılar. İhtiyaçlar, bireyden topluma yansır ve toplumu da doğrudan etkiler. Temel yönüyle dil de topluca yaşamının ortaya çıkardığı anlaşma ihtiyacından doğmaktadır (Emre, 1945: 3). Dilin doğuşundaki ihtiyacın çeşitliliği ise toplumun yaşayışı, inancı ile doğrudan ilgilidir. Her ikisi de birbirini değişim ve gelişim yönünden etkilemekte ve yeni yapıların ortaya çıkmasına olanak tanımaktadır. Öyle ki “ihtiyaçlar ifade edilince ister istemez dile yeni ögeler, yeni yapılar eklenir. Yeni ögelerin, yeni yapıların eklenmesiyle dil geliştikçe toplum, toplum geliştikçe dil gelişir” (Gemalmaz, 1999: 3). Böylelikle çift yönlü gelişim, değişim sağlanır ve toplum ilerlemesini sürdürür.

Öte yandan bireyin zihin gelişimi durağan bir konumda olmadığı için, onun yaşayış ve inancının ürünü olan düşünceler ve duygular sürekli biçimde değişim göstermektedir. Bireyin bir varlık (nesne, oluş, kılış) hakkında zihinde yer alan genel düşüncesi kavram (mefhum / consept) olarak adlandırılmakta ve varlığın durumuna göre bağımlı ve bağımsız olmak üzere iki çeşit kavram düşünülmektedir. Doğrudan doğruya soyut ve somut nesnelere bağımsız kavramlar, bu nesnelere hâl, hareket ve birbirlerine göre durumlarını içeren kavramlar ise bağımlı kavramlar olarak düşünülmektedir (Gemalmaz, 1995: 4-5). Dilin ortaya çıkışı da bu kavramlar arasındaki ilişkinin betimlenmesi ve böylelikle yeni oluşan / oluşacak kavram ilişkilerinin kurulmasını sağlama ihtiyacından çıkmıştır. Birey, amaç-ihtiyaç kaynaklı kavram ilişkilerinin kurulmasında temel odak noktasında yer almaktadır.

Dil ögeleri

Konuşma dillerinde kavramlar arasındaki ilişki, dildeki sesli işaretlerin karşılığı olan dil ögeleri aracılığıyla kurulmakta; dil ögeleri anlamlı dil ögeleri ve görevli dil ögeleri olarak iki gruba ayrılmaktadır. Anlam ögeleri, tek başlarına kullanıldıklarında somut veya soyut bir varlığı hatırlatır ve dilde, tek tek, canlı kelime kök, köken veya gövde durumunda yer alırlar. Görev ögeleri ise, anlam ögelerinin birbirleriyle olan çeşitli ilişkilerini kuran (dışa dönük görev ögeleri) ve anlam ögelerinden başka kavramları işaret etmek üzere başka anlam ögeleri oluşturan (içe dönük görev ögeleri) ögeleridir (Gemalmaz, 1995: 5). Böylelikle oluşan yeni kavram işaretleri, yeni oluşan durumlar karşısında tek bir yöntem ile değil birden fazla yöntem ile oluşmaktadır. Türkçede bu yöntemle, yani kök, köken ve gövde durumundaki anlamlı dil ögelerinin üzerine içe dönük görev ögeleri ile kavram işaretleri oluşturulurken, bazen de yeni bir değişim ve gelişim sonucunda ortaya çıkan yeni kavram ilişkileri ve yeni düşünceler ilgili kavram işaretleme yöntemini yetersiz kılmaktadır. Yetersizlik durumu oluşturan yöntemle, ortaya çıkan yeni durumu veya kavramı tek bir kavram işaretiyle karşılamak zorlaşır. Ayrıca bu yöntemle oluşan kavram işareti, sözcük boyutunu uzattığı için sözcüğün anlaşılması güçleşmektedir. Nedeni ise, bir dil ögesini oluşturan ses veya harf sayısı arttıkça her ses veya harf üzerine düşen bilgi yükü; yine bir anlam ögesini oluşturan anlam ve görev ögelerinin sayısı arttıkça, anlam ve görev ögeleri üzerine düşen bilgi yükü azalmaktadır (Alyılmaz, 2018: 12; Gemalmaz, 1995: 1-7; Mert, 2015: 31). Denilebilir ki, oluşan durumun ses sayısının artışıyla sözcüğün algılanmasını azalttığı ve tersi durumda da sözcüğün algılanmasını kolaylaştırdığı açıktır. Böylece, Türkçede ortaya çıkan yeni durum için tek bir kavram işareti yerine birden fazla kavram işareti ile oluşturulan genel anlamlı kalıcı kavram işaretleri kullanılmaktadır. İlgili kavram işaretleri, semantik / sözdizimsel yöntemle yapılmaktadır ve bu yöntem sayesinde anlamlı ögeler arasında yer alan boşluk hem sözcüğün söylenişini hem de insan beyni tarafından algılanmasını kolaylaştırmakta, böylelikle de sözcüğün anlaşılabilirliğini artmaktadır (Alyılmaz, 2018: 11; Mert, 2015: 32). Bu durumun ise, ilgili yöntemle oluşan kavram işaretlerinin kullanıldığı metinlerde anlaşılabilirliği artırdığı düşünülmektedir.

Türkçenin tarihi dönemleri incelendiğinde, kültürel olarak kavram ilişkilerinin yoğun olduğu dönem olan Eski Uygur Türkçesi dönemi, aynı zamanda bu türden yeni kavram işaretlerinin geçiş sıklığının yoğun olduğu bir dönemdir. Özellikle kültürel ilişkide bulunan milletler ve toplulukların dillerinden (Sanskritçe, Toharca, Çince) yapılan uyarılama çeviri eserler, bu kavram işaretlerini bünyelerinde barındırmaktadır. Bu eserler uyarılama çeviri türünde olmasıyla birlikte Türkçenin söz varlığını ve

kavram zenginliğini ortaya çıkarmıştır. Dantipali Bey Hikâyesi ve Mukaddes Tavşan Hikâyesi bu bakımdan önemli ve değerlidir.

Literatür taraması

Hikâyede, kötü kalpli ve canlıları öldüren Hükümdar Dantipali Bey ile iyiliksever, yüce gönüllü geyikler lideri arasındaki düşünce mücadelesi ibretlik olay ile aktarılmaktadır. Dantipali Bey'in geyiklerin liderini öldürmesi üzerine kendisinin de kolu kesilerek Avîcî Cehennemi'ne gönderilişi etkileyici betimlemeler ve canlı sahneler ile dile getirilir. Hikâye, ilk olarak S. Himran tarafından 1946 yılında, 1931 yılında Uigurica IV'de yayımlanmış ve DKPAM adlı esere ait olan belgeleri içeren Uygurca Üç Hikâye adlı tercüme eserde yer almaktadır. Eserde, Maymunlar Beyi Hikâyesi, Mukaddes Tavşan Hikâyesi ve Dantipali Bey Hikâyesi'ne ait belgelerin transkripsiyonu, Türkiye Türkçesi çevirisi, notlar ve sözlük yer alır (Elmalı, 2009: 31). Daha sonra hikâye, 2009 yılında M. Elmalı tarafından hazırlanan DKPAM adlı doktora tezi kapsamında yeniden yorumlu okuma yapılarak Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Daha sonra 2014 yılında ise, Ü. Ö. Demirci tarafından Eski Uygurca Dört Çatik adlı eserin hikâyelerinde biri olarak sunulmuştur. Eserde, Dantipali Bey Hikâyesi üzerine daha önce yapılan çalışmalar (F. W. K. Müller, A. v. Gabain:Himran, M. Elmalı:Geng, J. P. Laut, J. Wilkens) ele alınmış ve eser belgeleri yönünden yeniden düzenlenmiş ve eser üzerine eleştirel yorumlu okuma yapılmıştır. Çalışmada, Elmalı (2016)'nın künyesi belirtilen çalışmasındaki orijinal metin ve Türkiye Türkçesi çevirisi örneklerinden yararlanılmıştır. Ayrıca, eserdeki yorumlu transliterasyon metninde ve Türkiye Türkçesi çevirisi örneklerinde düzeltmeler ve katkılar yapılmıştır.

Çalışmaya kaynak oluşturan Mukaddes Tavşan Hikayesi de çatik türünde bir eserdir. Hikâyenin ilk bölümünde, tavşan kabilesine doğan iyilik sahibi Bodhisattva'nın üç arkadaşı, dostu; maymun, kunduz ve porsuk ile kurduğu iletişim diyaloglar şeklinde aktarılır. Mukaddes Tavşan Hikâyesi'ne ait ilk çalışma F. W. K. Müller ve A. von. Gabain tarafından 1931 yılında Uigurica I-IV adlı eser içinde yayımlanmıştır. Ardından S. Himran tarafından bu çalışma Almancadan Türkçeye çevrilmiş ve bazı eklemeler de yapılarak 1946 yılında Uygurca Üç Hikâye adı ile yayımlanmıştır. 2014 yılında Ümit Özgür Demirci tarafından Eski Uygurca Dört Çatik adlı eserin içinde yer alan hikâyeye yazar tarafından da düzeltme ve eklemeler yapılmış ve hikâye eser içinde yer almıştır. Ayrıca, çalışmaya kaynaklık eden metin üzerinde yorumlu transliterasyon metninde ve Türkiye Türkçesi çevirisi örneklerinde düzeltmeler, eklemeler yapılmıştır.

Yöntem

Çalışmada yöntem olarak, nitel araştırma desenine dayalı doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Doküman inceleme tekniği, dokümanlarda yer verilen verilerin tespit edilmesini, seçilmesini, anlamlandırılmasını ve sentezlenmesini analitik işlem süreci içinde gerçekleştirmek olarak ifade edilmektedir (Bowen, 2009: 28). Araştırmada veri kaynağı olarak, Dantipali Bey ve Mukaddes Tavşan Hikâyelerinin metinleri kullanılmıştır. Elmalı (2016) ve Demirci (2014) künyesi belirtilen çalışmalardan birden fazla anlam ögesiyle (sentaktik yolla) oluşmuş kavram işaretlerinin tespit edilmesi ve veri elde edilmesi için yararlanılmıştır. Çalışmada, Elmalı (2016) ve Demirci (2014) künyesi belirtilen çalışmalarda, orijinal metin ve Türkiye Türkçesi çevirisi örneklerinden yararlanılmıştır. Ayrıca, eserlerdeki yazı çevriminde ve Türkiye Türkçesi çevirisi örneklerinde düzeltmeler ve katkılar yapılmıştır. Türkiye Türkçesinde sentaktik yolla oluşan birden fazla anlam ögesinden kurulmuş kavram işaretleri dil bilimi açısından farklı bir adlandırma ve yaklaşımla G.Karaağaç (2011) tarafından "Söz Öbekleri" başlığı altında "Birleşik Fiiller" ve "Çekimlik Söz Öbekleri" başlığı altında da ilişkilendirme öbekleri olarak "İsim Tamlamaları"; "Nitelendirme Öbekleri" başlığı altında da "Sıfat Tamlaması" olarak ele alınmıştır. L.Karahan da (2010) konuyu genel bir başlık olarak "Kelime Grupları" başlığı altında ele almıştır.

Çalışmada veri kaynağı olarak kullanılan eser metinlerinde döneme ait kültürel düzeyin ulaştığı seviyede kavramların ifade edilmesi veya işaretlenmesindeki farklılıkların ve benzerliklerin dil bilimi açısından daha ayrıntılı ve dönemin yazı dili niteliği ile birlikte Türkçenin gelişmiş dil niteliğini ortaya koyacak biçimde ele alması nedeniyle farklı bir sınıflandırma yaklaşımı benimsenmiştir. Çalışmadaki sınıflandırmada bu nedenlerle, C. Alyılmaz'ın "Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi", (1994) S. Alyılmaz'ın "Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi'nin Uygurcasının Söz Dizimi", (1998) ve O. Mert'in "Köli Çor Yazıtı ve Anıt Mezar Kompleksi" (2015) adlı eserlerdeki kavram işaretlerinin yöntemi ve analizi temel alınmıştır. Yöntem ve analize ek olarak yazar tarafından metinlerdeki dinî unvanlar, adlar

ve terimlerle ilgili de sınıflandırma yapılmış ve ilgili örnekler sunulmuştur. Ayrıca, Türkçe ve diğer yabancı dillerden ödünç alınan terimler ve kavramlarla oluşan kavram işaretleri de bu sınıflandırmada yer almıştır. Eserin incelenmesiyle elde edilen nitel veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli temalar ve kavramlar etrafında bir araya getirerek bu verileri okuyucuların anlayabileceği şekilde düzenleyip yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Yapılan incelemede, içerik analizi çerçevesinde kavram işaretlerine ait nitel veriler, belirlenen özellikler etrafında bir araya getirilmiş ve anlamlı biçimde yorumlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca kavram işaretlerinin geçiş sıklığına ait nicel verilerden de yararlanılmıştır.

Bulgular ve tartışma

Kavramların işaretlenmesi

Dantipali Bey hikâyesi

Birden fazla anlam ögesiyle kurulmuş genel anlamlı ögeler

Belirtisiz isim tamlaması şeklinde oluşan kavram işaretleri

Bu türden kavram işaretleri, Türkçede isim yapma yollarından biri olarak bilinmektedir ve onlar (sıfatlarıyla birlikte tamlayan isim + \emptyset + sıfatlarıyla birlikte tamlanan isim + tamlanan (belirtilen) eki şeklinde oluş biçimleriyle niteleme grubu meydana getirmektedirler. Ayrıca bu kavram işaretleri, genel olarak bir türün veya bir nesnenin adı olarak kullanılmaktadırlar (Alyılmaz, 1994: 24; Mert, 2015: 32). Hikâyede, belirtisiz isim tamlamaları (sıfatlarıyla birlikte tamlayan isim + \emptyset + sıfatlarıyla birlikte tamlanan isim + tamlanan (belirtilen) eki biçiminde kurulmuştur. İsim yapımında kullanılan belirtisiz isim tamlamalarında belirtilen ekinin (/+(s)I/) ile karşılandığı görülmektedir. Tespit edilen örnekler şu şekildedir:

- *yılki + \emptyset ajun + ı*: hayvan varlığı + ı
isig öz korkınçına... munta yüğüürü kedgirerler .. muntada ulatı yılki ajuniña barmış keyikleriniñ ülgüsüz üküş korkınçları ol kör oğlıma şast(ı)rtta inçe tēp tēmiş bar.. : ...Can korkusuyla... oraya buraya koşarak şahlanırlar. İşte hayvan varlığına geçmiş olan geyiklerin abartı korkuları (böyledir) (Elmalı, 2016: 229²⁰⁵⁻²⁰⁶).
- *teñri + \emptyset yēr + i*: Tanrı diyar + ı
teñri yērinte toggay s(e)n tēser alku tamuluglar barça turup katag ünin kık(ı)rışu inçe tēp tēyürler .. bizni ölürmegil ne emgek erser munta ok emgenelim: Cennette (yeniden) doğacaksın' denecek olsa bütün cehennemlikler hep birden kalkıp yüksek sesle bağırarak şöyle derler: 'Bizi öldürme! Azabımız ne ise burada çekelim (Elmalı, 2016:229²¹¹⁻²¹⁶).
- *sıgunlar + \emptyset beg + i*: geyikler bey + ı
sıgunlar begi[ye.. ne]çök erser bu adadın ozgurup [biz]iñe isig öz buşı bērgil.. : (Ey) Geyikler Beyi! Bir şekilde, bu tehlikeden (bizi) kurtarıp bizim için (kendi) canını kurban et (Elmalı, 2016: 230²⁸³⁻²⁸⁵).

Belirtili nesne + fiilden oluşan kavram işaretleri

Olumlu ve olumsuz geçişli fiil kök, köken, gövde ve deyimlerinin belirtili nesnelere ile kurdukları ve genel anlamlı bir kavramı karşıladıkları yapılar olarak bilinen kavram işaretleridir (Alyılmaz, 2018: 20; Mert, 2015: 34).

Hikâyede, belirtili nesne + fiilden oluşan tamlamaların olumlu veya olumsuz geçişli fiiller ile kurulduğu tespit edilmiştir. Örnekler ise, şöyledir:

- *anı nomla- yarlıka-* : bunu vaaz et-
anı nomlayu y(a)rılıkazun : bunu vaaz etsin (Elmalı, 2016: 229²²⁹⁻²³⁰).
- *isig özümün sat-* : yaşamımı sat-
amrak mening isig özümün satay(ı)n: Sevgili ömrümü, yaşamımı feda edeyim (Elmalı, 2016: 230²⁹²⁻²⁹⁴).
- *sizlerniñ özünüzlerini satgın al-* : sizlerin yaşamlarını satın al-

sizlerniñ özünüñlerini satgın alayın. : (Bunun karşılığında) sizlerin yaşamlarını satın alayım (Elmalı, 2016: 230²⁹⁴⁻²⁹⁵).

- *isig özün idala-* : canını terk et-
tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrisi burkan asankılığ yolta bodis(a)t(a)v lar yorığınta yorıyur erken isig özün idaladı. : Tam bilge Tanrılar Tanrısı Buda sayısız yolda Bodhisattvaların yolunda yürürken canını bıraktı (Elmalı, 2016: 231³⁷⁹⁻³⁸²).

Belirtisiz nesne + fiilden oluşan kavram işaretleri

Bu türden oluşan tamlamaların hikâyede olumlu veya olumsuz geçişli fiiller ile belirtisiz nesneden kurulduğu görülür. Tespit edilen örnekler şöyledir:

- *isig öz + ø bër-* : yaşam ver-
amıt ok tıdıgsız köñülin d(a)ndıpalı iligke barıp sizlerke isig öz bèreyin. : Şimdi de serinkanlı bir şekilde (sıkılmadan) Hükümdar Dandāpala'ya varıp sizlere yaşam vereyim (Elmalı, 2016: 230²⁹⁰⁻²⁹²).
- *isig öz + ø buşı bër-* : can sadaka ver-
sıgunlar begi[ye.. ne] çok erser bu adadın ozgurup [biz]iñe isig öz buşı bërgil : (Ey) Geyikler Beyi! Bir şekilde, bu tehlikeden (bizi) kurtarıp bizim için canı(nı) sadaka ver. (Elmalı, 2016: 230²⁸³⁻²⁸⁵).

Bünyesinde nesne bulunduran bir fiille bünyesindeki nesnenin belirtisiz kullanımından oluşan fiil deyimleri

Türkçede, bünyesinde nesne bulunduran fiillerin ikinci bir nesne alması gerekli görülmez. Ancak bazı durumlarda bu kuralın dışına çıkılarak bazı fiillerin anlamı pekiştirmek, kuvvetlendirmek için bünyesindeki nesnenin belirtisiz şekliyle birlikte kullanıldığı ve fiil deyimini oluşturduğu görülür (Alyılmaz, 1994: 30; Alyılmaz, 2017: 14).

Hikâyede de bu türden kavram işaretleri geçiş sıklığı düşük olsa da kullanılmıştır. Tespit edilen örnekler şöyledir:

- *ölüt + ø ölü-* : canlı öldür-
kim ölüť ölürgüçi erser ol ayıg kalınç tüşin kentü özi aşayur .. : Kim canlı öldürürse, o kötü işin karşılığını da kendisi alır (Elmalı, 2016:230³¹²⁻³¹⁴).
- *yorığ + ø yori-* : yol yürü-
tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrisi burkan asankılığ yolta bodis(a)t(a)vlar yorığınta yorıyur erken isig özün idaladı.. : Tam bilge Tanrılar Tanrısı Buda sayısız yolda Bodhisattvaların yolunda yürürken canını bıraktı (Elmalı, 2016:231³⁷⁹⁻³⁸²).

Niteleme sıfatı + isimden oluşan kavram işaretleri

Varlıkların, durumlarını, biçimlerini, renklerini kısaca nasıl olduklarını bildiren niteleme sıfatlarının bir isimle birlikte oluşturdukları kavram işaretleridir. Genel anlamlı bir sözcüğü veya sözcük grubunu (adı) karşılayan bu kavram işaretlerinin adın niteliğini açıkça ifade etmek için niteleme sıfatından önce durum, azlık-çokluk vb. zarflar ile birlikte kullanıldığı da görülmektedir (Alyılmaz, 1994: 25).

Hikâyede, bu türden tamlamaların oldukça yoğun kullanıldığı görülmektedir. Nitelenen ismin daha açık biçimde ortaya konması için bazı örneklerde niteleme sıfatlarından önce durum, azlık-çokluk vb. bildiren zarfların (zarf + niteleme sıfatı + isim) şeklinde kullanımının tercih edildiği tespit edilmiştir.

Örnekler şöyledir:

- *isig öz ölgüçi yitti süvri biçek*: can alıcı keskin, sivri çakı
... *isig öz ölgüçi yitti süvri biçek...* : ...Can alıcı keskin, sivri çakı... (Elmalı, 2016: 229²⁰⁰⁻²⁰¹).
- *irinç keyikler*: zavallı geyikler
... *irinç keyikler...* : Zavallı geyikler... (Elmalı, 2016: 229²⁰²).
- *katag ün*: yüksek ses
alku tamuluglar barça turup katag ünin kık(ı)rşu inçe tēp tēyürler.. : Bütün cehennemlikler hep birden kalkıp yüksek sesle bağırarak şöyle derler: ... (Elmalı, 2016: 229²¹³⁻²¹⁴).
- *bahşı özlüg*: yüce üstad

- *ayıg tüşin*: şiddetli ceza
bahşı özlüg ölürmekniñ ayıg tüşin.. ikinti ajunta ok mu teginür.. : Ey Yüce Üstad! Can almanın şiddetli cezası ikinci yaşamda mı çekilir? (Elmalı, 2016: 229²²⁰⁻²²¹).
- *yek rakşas köñüllüg*: şeytan gibi kötü kalpli
yek rakşas köñüllüg ... turkaru adınların isig özlerin üzgeli kanmaz erti.. : Şeytan (gibi kötü) kalpli ... daima başkalarının canını almaktan bıkmaz imiş (Elmalı, 2016: 229²³⁶⁻²³⁹).
- *edgü törü*: iyi güzel töre, davranış
yavgan köñüllüg d(a)ndıpalı ilig: kötü kalpli hükümdar Dandāpala
ol alku edgü törülerke çıgay .. yavgan köñüllüg d(a)ndıpalı ilig adınlarığ ölürser anı üze artukrak sevinür erti .. : Kötü kalpli hükümdar Dandāpala başkalarını öldürdüğü zaman bununla çok fazla sevinirmiş (Elmalı, 2016: 229²⁴⁰⁻²⁴³).
- *kanl(i)g türtünü*: kanlı merhem
kanl(i)g türtünü üze turkaru etüzin türtünür erti.. : Kanlı merhemlerle daima vücudunu yağlarmış (Elmalı, 2016: 229²⁴⁶⁻²⁴⁷).
- *alp katag avçı eren*: katı yürekli, acımasız avcı, yiğit
- *ülgüsüz sansız keyikler*: sayısız, çok geyik
bir ugrta ol d(a)ndıpalı ilig alp katag avçı erenleri birle arıg simekte avka atlanıp bartı.. ülgüsüz sansız keyiklerig avlap ölürti.. : Bir gün o Hükümdar Dandāpala, acımasız yiğitleri ile atlanıp avlanmak için ormana gitmiş. Sayısız, çok geyik avlayıp öldürmüş (Elmalı, 2016:229²⁴⁷⁻²⁵⁰).
- *altun öñlüg körgeli körkle sıgun*: altın renkli gösterişli geyik
adın bir arıgda altun öñlüg körgeli körkle sıgun bar erti .. : Diğer bir ormanda altın renkli gösterişli geyik varmış (Elmalı, 2016:229²⁵¹⁻²⁵²).
- *amrılmış köñül*: temiz, arınmış gönül
yılki yüzün arjılar teg amrılmış köñüllüg tözün yavaş.. : Görünüş olarak hayvan (olmakla birlikte) erenler gibi temiz, arınmış gönüllü, asil ve sakinmiş (Elmalı, 2016:229²⁵³⁻²⁵⁴).
- *rakşaslar teg katıg ün*: şeytanlar gibi kötü, kaba ses
rakşaslar teg katıg ünün kıkıra tegirmileyü tururlar. : (Avcılar bizi) şeytanlar gibi kaba, kötü seslerle bağışarak çepeçevre sararak kuşatıp dururlar (Elmalı, 2016:230²⁸¹⁻²⁸³).
- *ulug katıgılanmak*: büyük zorluk
antag ulug katıgılanmanın katıgılanayın. : Böylesi büyük zorluğa katlanabilirim (Elmalı, 2016:230²⁹⁰).
- *ulug ilig beg*: yüce hükümdar
ulug ilig bege beş yüz sıgunlarka isig öz buşı børsün. : Ey yüce hükümdar! Beş yüz geyiğe hayatlarını sadaka olarak bağışlayın (Elmalı, 2016: 230³⁰⁸⁻³⁰⁹).
- *ayıg kılınç*: kötü iş, amel
kim ölüüt ölürgüçi erser ol ayıg kılınç tüşin kentü özi aşayur .. : Kim canlı öldürürse, o kötü işin karşılığını da kendisi alır (Elmalı, 2016: 230³¹²⁻³¹⁴).
- *ayıg at*: kötü ad, ün
ayıg kılmakka .. bütün yertinçüde ayıg atı yadılır. : Bütün dünyada kötü adı (ünü) yayılır (Elmalı, 2016: 230³¹⁶⁻³¹⁷).
- *irig sarsıg köñül*: kötü kalp
- *altun öñlüg sıgun*: altın renkli geyik

- *kıy köz*: şaşlı göz
 - *aguluğ yılan*: zehirli yılan
 - *yitti kılıç*: keskin kılıç
 - *kınığ katıg köñül*: acımasız sert yürek
ötrü ol iriğ sarsıg köñüllüğü d(a)ndıpalı ilig .. altun öñlüg sıgunnuñ ötügin tınglagalı unamadın köziñe karakına kan kodulup kıy közin sıgun tapa körüp övkesi kelip anıñ ara aguluğ yılan tiliñe okşatı yalınlayu turur yitti kılıçın tartıp altı kınığ katıg köñülin edgülig sıgun beginiñ boyunun bıçıp.. başın yerte yıkdı. : Bunun üzerine kötü kalpli Hükümdar Dandāpala, altın renkli geyiğin ricasını dinlemek için çaba göstermeden gözlerini kan bürümüş (ve) şaşlı gözlerle geyiğe bakmış. Öfkesi kabarıp o arada zehirli yılan diline benzeyen parlayıp duran kılıcını çekip (eline) almış. Acımasız sert yüreği ile iyilik sahibi geyikler beyinin boynunu kesip başını yere yıkmış (Elmalı, 2016: 230³¹⁸⁻³²⁷).
 - *sansız üküş ayıg kılıñç*: pek çok fena iş
...sansız üküş ayıg kılıñç... : ...Pek çok fena iş... (Elmalı, 2016: 230³³⁹).
 - *yênçge kırkın*: ince, narın cariye
oglumın kızımın kamın kadaşımın tört türlüg süümin balıkımın uluşumın kent suzak künt(e)ki yênçge kırkınlarımın barça bek meñü sakıntım erti.. : ... Oğlumu, kızımı, akrabalarımı, kardeşlerimi, dört kısımdan (oluşan) ordumu, memleketimi, kenti, köyü, haremdeki ince, narın cariyelerini hep ebedi sanmıştım (Elmalı, 2016: 230³⁴³⁻³⁴⁴).
 - *emgeklig sav*: ıstırap verici söz
bu muntag emgeklig savlar sözleyür erken anıñ arasınta yer yarılı.. : Bu şekilde ıstırap verici sözler söylerken yer yarılmış (Elmalı, 2016: 230³⁴⁵).
 - *esriñü öñlüg yavlak ört yalın*: alaca renkli korkunç ateş
ol avışdın ünmiş esriñü öñlüg yavlak ört yalın ilig begiğ yörgemişde örü kök teñrike tayayu turtı .. : Avîcî (adlı) cehenneminden çıkan o alaca renkli korkunç ateş hükümdarı sarmaladıktan sonra yükselerek göğe dayanmış (Elmalı, 2016: 231³⁵⁰⁻³⁵⁴).
 - *ulug bedük taglar*: yüce dağlar
... ulug bedük taglarınñ basgukları yimrilti: Yüce dağların kayaları yuvarlandı (Elmalı, 2016: 231³⁵⁸).
 - *üç yavlak yol*: üç kötü yaratılış biçimi
 - *ayıg kılıñç*: kötü davranış
... üç yavlak yolta togarlar... ayıg kılıñçdın tıdılmazlar.. : ... Üç kötü yaratılış biçiminde (yeniden) dünyaya gelirler... Kötü davranışlardan kaçınırlar (Elmalı, 2016: 231³⁷³⁻³⁷⁴).
- asankılıg yol*: sayısız yol
tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrisi burkan asankılıg yolta bodıs(a)t(a)v lar yorıgınta yorıyur erken isig özin idaladı. : Tam bilge Tanrılar Tanrısı Buda sayısız yolda Bodhisatvaların yolunda yürürken canını bıraktı (Elmalı, 2016: 231³⁷⁹⁻³⁸²).

Zarf + fiilden oluşan kavram işaretleri

Olumlu ve olumsuz, geçişli veya geçişsiz fiil kök, köken ve gövdelerinin azlık-çokluk, nasıllık-nicelik, zaman vb. zarflar ile birlikte oluşturdukları kavram işaretleridir (Alyılmaz, 1994: 26; Mert, 2015: 33). Hikâyede, bu türden tamlamaların olumlu veya olumsuz, geçişli veya geçişsiz, fiil kök, köken ve gövdelerinin azlık-çokluk, nasıllık-nicelik zaman, yer-yön vb. zarflar ile kuruldukları tespit edilmiştir. Geçiş sıklığı oldukça fazla olan bu tamlamaların daha çok nasıllık-nicelik zarfları ile oluşturulduğu görülmektedir. Örnekler şöyledir:

- *munta yüğüürü kedgir-* : oraya buraya koşarak şahlan-

isig öz korkınçına... munta yüğüürü kedgirerler : ...Can korkusuyla ... oraya buraya koşarak şahlanırlar (Elmalı, 2016: 229²⁰⁵⁻²⁰⁶).

- *katag ünin kık(ı)rışu inçe tēp tē- : yüksek sesle bağışarak şöyle de-*
- *munta ok emgen- : burada çek-
kel sini ölüreyin bu emgekdin ozgil.. teñri yerinte toggay s(e)n tēser alku tamuluglar barça turup katag ünin kık(ı)rışu inçe tēp tēyürler .. bizni ölürmegil ne emgek erser munta ok emgenelim : Gel seni öldüreyim, bu ıstıraptan kurtul! Cennette (yeniden) doğacaksın' denecek olsa bütün cehennemlikler hep birden kalkıp yüksek sesle bağışarak şöyle derler: 'Bizi öldürme! Azabımız ne ise burada çekelim (Elmalı, 2016: 229²¹¹⁻²¹⁶).*
- *sansarka korkınç köñül örit- : Samsāra'ya karşı korku duy-
upasılar eşidip sansarka korkınç köñül öritsünler : İnananlar işitip Samsāra'ya karşı korku duysunlar (Elmalı, 2016: 229²³⁰⁻²³¹).*
- *adınların isig özlerin üzgeli kan- : başkalarının canını almaktan bı-
...turkaru adınların isig özlerin üzgeli kanmaz erti.. : ...Daima başkalarının canını almaktan bıkmaz (Elmalı, 2016: 229²³⁸⁻²³⁹).*
- *artukrak sevin- : çok fazla sevin-*
- *alp katag üze tut- : çok iyi bak-*
- *meñiligçe sakın- : sevinilecek bir durum olarak düşün-
yavgan köñüllüg d(a)ndıpalı ilig adınlarığ ölürser anı üze artukrak sevinür erti öz etüzin alp katag üze tutar erti .. adın kişi emgeklig bolsar.. etüzin meñiligçe sakınur erti.. : Kötü kalpli hükümdar Dandāpala başkalarını öldürdüğü zaman bununla çok fazla sevinirmiş. Kendisine çok iyi bakarmış. Bir başkası acı çekse, kendisi için sevinilecek durum olarak düşünürmüş (Elmalı, 2016: 229²⁴¹⁻²⁴⁴).*
- *atlanıp bar- : atlanıp (avlanmak için ormana) git-*
- *avlap ölü- : avlayıp öldür-
bir ugrta ol d(a)ndıpalı ilig alp katag avçı erenleri birle arıg simekde avka atlanıp bartı.. ülgüsüz sansız keyiklerig avlap ölürti.. : Bir gün o Hükümdar Dandāpala, acımasız yiğitleri ile atlanıp avlanmak için ormana gitmiş. Sayısız, çok geyik avlayıp öldürmüş (Elmalı, 2016: 229²⁴⁷⁻²⁵⁰).*
- *avlap altı tegirmileyü tur- : avlayıp altı kez kuşat-
ötrü ol d(a)ndıpalı ilig alpı alpagutı birle keyik avlap yortup arasın ta ol beş yüz sığınlarıg tegriglep avlap altı tegirmileyü turtılar.. : Sonra, Hükümdar Dandāpala yiğitleri ile birlikte geyik avlayıp at koştururken o beş yüz geyiği çevreleyip avlayıp altı kez kuşattırmış (Elmalı, 2016: 229²⁵⁷⁻²⁶⁰).*
- *ögsüz bolup yerke yapşını sığın- : şaşkına dönerek yere yapış-*
- *töşin böksegin ömgekle- : yere sinip korunmaya çalış-
ol beş yüz sığınlar isig öz korkınçına ögsüz bolup yerke yapşını sığıntılar amaruları töşin böksegin ömgekle diler : O, beş yüz geyik can korkusuna (kapılıp) şaşkına dönerek yere yapışmışlar; yere sinip korunmaya çalışmışlar (Elmalı, 2016: 230²⁶¹⁻²⁶⁴).*
- *öz ogul küzet- : öz oğul gibi koru-
öz ogulün küzetür s(e)n ... : ... (bizleri) kendi çocuğunu korur gibi korudun (Elmalı, 2016: 230²⁷³⁻²⁷⁴).*
- *küyü küzetü tut- : koruyup kollayıp gözet-
tünle күntüz isig özüñüzde artukrak açını küyü küzetü tutduñ : Gece gündüz daha çok (bizi) koruyup kollayarak gözettin (Elmalı, 2016: 230²⁷⁴⁻²⁴⁶).*

- *kıkıra tegirmileyü tur-* : bağırarak çepeçevre sararak kuşatıp dur-
rakşaslar teg katıg ünin kıkıra tegirmileyü tururlar. : (Avcılar bizi) şeytanlar gibi kaba, kötü seslerle bağırarak çepeçevre sararak kuşatıp dururlar (Elmalı, 2016: 230²⁸¹⁻²⁸³).
- *ötleyü erigleyü inçe tēp tē-* : nasihat ederek şöyle de-
ötrü ol edgülig sığınlar begi .. beş yüz sığınlarig ötleyü erigleyü inçe tēp tēdi : ... : Bunun üzerine o, iyilik sahibi geyikler beyi beş yüz geyiğe nasihat ederek şöyle dedi : ... (Elmalı, 2016: 230²⁸⁵⁻²⁸⁸).
- *uzun turkaru meñilig bol-* : daima mutlu ol-
uzun turkaru meñilig bolunlar. : Daima mutlu olun (Elmalı, 2016: 230²⁹⁵⁻²⁹⁶).
- *ot yiyü suv iče yorı-* : ot yiyerek su içerek yaşayıp git-
simekde tikisiz çoğısız ot yiyü suv iče yoriyur biz. : Ormanda sessiz sedasız ... ot yiyerek su içerek (yaşayıp) gidiyoruz (Elmalı, 2016: 230³⁰⁵⁻³⁰⁷).
- *buşı bér-* : sadaka olarak ver- , bağışla
ulug ilig bege beş yüz sığınlarka isig öz buşı bérün. : Ey yüce hükümdar! Beş yüz geyiğe hayatlarımı sadaka olarak bağışlayın (Elmalı, 2016: 230³⁰⁸⁻³⁰⁹).
- *tınlayu y(a)rlıka-* : dinleyerek yerine getir-
m(e)n ötügümin tınlayu y(a)rlıkazun. : Buradaki herkes) ricamı dinleyerek yerine getirsin (Elmalı, 2016: 230³¹²).
- *tartıp al-* : çekip (eline) al-
... övkesi kelip anıñ ara agulug yılan tiliñe oğsati yalınlayu turur yitti kılıçın tartıp altı .. : Öfkesi kabarıp, o arada, zehirli yılan diline benzeyen parlayıp duran kılıcını çekip (eline) almış (Elmalı, 2016: 230³²²⁻³²⁵).
- *kıkıra inçe tēp tē-* : bağırarak şöyle de-
• *katıg ünin kıkıra inçe tēp tēdi emgeke ...* : Yüksek sesle bağırarak şöyle demiş: Ey ıstırap!... (Elmalı, 2016: 230³³¹).
- *bek meñü sakın-*: hep ebedi san-
oglumın kızımın kamın kadaşımın dört türlüğ süümün balıkımın uluşumın kent suzak künteki yēnçe kırkınlarımın barça bek meñü sakıntum erti.. : Oğlum, kızımı, akrabalarımı, kardeşlerimi, dört kısımdan (oluşan) ordumu, memleketimi, kenti, köyü, haremdeki ince, narin cariyelerini hep ebedi sanmışım (Elmalı, 2016:230³⁴³⁻³⁴⁴).
- *aviş tamuka tartıp él- bar-* : Avîcî (adlı) cehenneme çekip götürüver-
aviş tamudın ört yalın ünüp d(a)ndıpalı ilignin ol ok etüzin yörgeyü alıp altın aviş tamuka tartıp éltü bartı.. : Avîcî (adlı) cehennemden alevler yükselmiş (ve) Hükümdar Dandāpala'nın vücudunu aşağıdaki Avîcî (adlı) cehenneme çekip götürüvermiş (Elmalı, 2016: 231³⁴⁷⁻³⁵⁰).
- *örü kök teñrike tayayı tur-* : yükselerek göğe dayan-
ol avişdın ünmiş esriñü öñlüğ yavlak ört yalın ilig begig yörgemişde örü kök teñrike tayayı turtı .. : Avîcî (adlı) cehenneminden çıkan o alaca renkli korkunç ateş hükümdarı sarmaladıktan sonra yükselerek göğe dayanmış (Elmalı, 2016: 231³⁵⁰⁻³⁵⁴).
- *üç yavlak yolta tog-* : üç kötü yaratılış şeklinde yeniden doğ-
• *ayıg kılınçdın tıdıl-* : kötü davranışlardan kaçın-
... üç yavlak yolta togarlar... ayıg kılınçdın tıdılmazlar.. : Üç kötü yaratılış biçiminde (yeniden) dünyaya gelirler... Kötü davranışlardan kaçınmazlar (Elmalı, 2016: 231³⁷³⁻³⁷⁴).
- *açıg emgeklerig serip kut kolun-* : ıstıraplara dayanıp dua et-

tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrısı burkan asankılıg yolta bodıs(a)t(a)ıvlar yorıgınta yorıyur erken isig özin idaladı. açig emgeklerig serip kut koluntı.. : Tam bilge Tanrılar Tanrısı Buda sayısız yolda Bodhisattvaların yolunda yürürken canını bıraktı. İstiraplara katlanıp dua etti (Elmalı, 2016: 231 379-382).

- *samadın ayıg kılınç kıl-* : düşünmeden günah işle-
yene tınl(ı)glar bu muntag bodıs(a)t(a)ıvlarını kut kolmışların y(e)me samadın ayıg kılınç kılurlar .. : Yine de canlılar, Bodhisattvaların bu biçimde mutluluk istemiş olmalarını düşünmeden günah işlerler (Elmalı, 2016: 231 386-389).

İsim + bol- şeklinde oluşan kavram işaretleri

Türkçede, kök, köken ve gövde halindeki isim, isim soylu sözcüklerin ve sözcük öbeklerinin kendilerinden sonra et-, eyle-, ol- ve kıl- yardımcı fiilleri ile birlikte oluşturdukları yeni anlamları ifade eden kavram işaretleridir (Alyılmaz, 2018: 18).

İsim + yardımcı eylemden oluşarak yeni bir anlamı karşılayan kavram işaretleri hikâyede isim + bol- şeklinde, geçiş sıklığı az da olsa kullanılmıştır. İlgili örnekler şöyledir:

- *emgeklig bol-* : acılı, ıstıraplı ol-, acı çek-
adın kişi emgeklig bolsar .. etüzün meñiligçe sakınur erti.. : Başkası acı çekse, ıstıraplı olsa kendisi için sevinecek (bir şey olarak) düşünürmüş (Elmalı, 2016: 229 244-246).
- *ögsüz bol-* : şaşkına dön-, akıl yitir-
ol beş yüz sığınlar isig öz korkınçına ögsüz bolup yerke yapşını sığıntılar amarıları töşin böksegin ömgeklediler : O, beş yüz geyik can korkusuna (kapılıp) şaşkına dönerek yere yapışmışlar; yere sinip korunmaya çalışmışlar (Elmalı, 2016: 230 261-264).
- *umug inag bol-* : umut ol-
bu muñta tarta sintede adın biziye umug inag boltaçı tınl(ı)g arıtı yok.. : Bu sıkıntılı (zamanlarda) senden başka bize umut olacak kimseyi asla bulamayız (Elmalı, 2016: 230 279-281).
- *meñilig bol-*: mutlu ol-
uzun turkaru meñilig bolunlar. : Daima mutlu olun (Elmalı, 2016: 230 295-296).

Tekrarlar

Yakın, aynı ve karşıt anlamlı iki ya da daha fazla sözcüğün Türkçede bir araya gelerek yeni bir anlamı karşılayacak bir kavram işareti oluşturmaktadır (Alyılmaz, 2018: 21).

Bir kavramı karşılamak için eş anlamlı kavram işaretlerinin hikâyede birlikte kullanıldığı görülür.

- *avçı keyikçi*: avcı
... avçı keyikçi avlaguluk yerke tegip keyiklegülük ... yavlak ünin kık(ı)rışıp alakırtışıp... : ... Avcı... avlanacağı yere ulaşip ava başlayacağı (zaman) hayvanları) dehşet verici bir sesle bağırışıp çağırarak (ortalığı velveleye verirler.) (Elmalı, 2016: 229 196-199).
- *yok kurug*: yok, kuru
- *isig öz*: can
yok kurug ... isig öz ölgüçi yitti süvri biçek ...bı bıçgu iligleyü : Yok, kuru ...can alıcı keskin, sivri çakı (ile gelip) (Elmalı, 2016: 229 199-202).
- *yèr suv*: dünya
- *yek rakşas*: şeytan
y(e)me öñre ertmiş ödün bu ok çambuduvıp yértünçü yèr suvda dandıpalı atl(ı)g ilig beg bar erti.. yek rakşas... köñüllüg ... turkaru adınlarını isig özlerin üzgeli kanmaz erti.. : Yine, uzun zaman önce bu Jambudvıp (adı ile anılan dünyada) Dandapala adında bir hükümdar varmış. Şeytan (gibi kötü) kalpli ... daima başkalarının canını almaktan bıkmaz imiş (Elmalı, 2016: 230 233-237).

- *alp katag*: acımasız, merhametsiz
- *arığ simek*: orman
- *ülgüsüz sansız*: sayısız, çok fazla
bir uğurta ol d(a)ndıpalı ilig alp katag avçı erenleri birle arığ simekde avka atlanıp bartı.. ülgüsüz sansız keyiklerig avlap ölürti.. : Bir gün o Hükümdar Dandāpala, acımasız erleri, yiğitleri ile atlanıp avlanmak için ormana gitmiş. Sayısız, çok geyik avlayıp öldürmüş (Elmalı, 2016: 229²⁴⁷⁻²⁵⁰).
- *umug inag*: umut
bu muntada tarta sintede adın biziğe umug inag boltaçı tınl(ı)g arıtı yok.. : Bu zor (zamanlarda) senden başka bize umut (olacak) kimseyi asla bulamayız (Elmalı, 2016: 230²⁷⁹⁻²⁸¹).
- *yilin- yapşın-* : bağlı ol-
meniğ isig özümke ançakıya y(e)me yilinmekim yapşınmakım yok. : Benim kendi canıma zerre miktarı bağlılığım yoktur (Elmalı, 2016: 230²⁸⁸⁻²⁸⁹).
- *aş içgü*: yiyecek içecek
- *ed tavar*: mal mülk
aşınız içgünüz edingiz tavarınız egsüki yok bolarnı. : Yiyecek içeceğiniz, malını mülkünüz (her şeyiniz var hiçbir) eksisiniz yok (Elmalı, 2016: 230³¹⁰⁻³¹¹).
- *irig sarsıg*: kötü, işe yaramaz
- *kınıg katıg*: sert, acımasız
ötrü ol irig sarsıg köjüllüg d(a)ndıpalı ilig .. altun öjnlüg sıgunnuğ ötügin tılagalı unamadın köziğe karakına kan kodulup kın közin sıgun tapa körüp övkesi kelip anığ ara agulug yılan tiliğe okşatı yalınlayu turur yitti kılıçın tartıp altı kınıg katıg köjülin edgölüg sıgun beginiğ boyunun bıçıp.. başın yerte yıkdı. : Bunun üzerine kötü kalpli Hükümdar Dandāpala, altın renkli geyiğin ricasını dinlemek için çaba göstermeden gözlerini kan bürümüş (ve) şaşlı gözlerle geyiğe bakmış. Öfkesi kabarıp o arada zehirli yılan diline benzeyen parlayıp duran keskin kılıcını çekip (eline) almış. Acımasız sert yüreği ile iyilik sahibi geyikler beyinin boynunu kesip başını yere yıkmış (Elmalı, 2016: 230³¹⁸⁻³²⁷).
- *açıg emgek*: acı, ıstırap
tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrisi burkan asankılıg yolta bodıs(a)t(a)v lar yoriginta yoriyur erken isig özin idaladı. açıg emgeklerig serip kut koluntı.. : Tam bilge Tanrılar Tanrısı Buda sayısız yolda Bodhisattvaların yolunda yürürken canını bıraktı. İstıraplara katlanıp dua etti (Elmalı, 2016: 231³⁷⁹⁻³⁸²).

Kişi adları / unvanlar

Kişi adları, Türkçede söz varlığının önemli bir bölümünü oluşturduğu gibi, Türkçeyi kullananlar bakımından da söz dizimi, dilin yapısı ve kültürel yaşayış, inanış, kültürel coğrafya ve ilişkide bulunulan diğer kültürler ile ilgili değerli bilgiler sunar. Bu kişi adlarının bir bölümü (çeşitli unvan / unvan gruplarıyla birlikte) Türkçe adlar; diğer bir bölümü de Türklerin kültürel ilişkide bulunduğu devletler ve milletlere ait adların (çeşitli unvan / unvan grupları ile birlikte) Türkçeye girerek oluşturdukları yabancı kaynaklı adlardan oluştuğu görülmektedir (Alyılmaz, 1994: 31; Mert, 2015: 34).

Kişi adları hikâyede, Türkçe kavram işaretlerinden oluşan özel adlar ve yabancı kavram işaretlerinden oluşan özel adlar şeklinde yer almıştır. Hikâyedeki, kişilerin karakter özelliklerini, sosyal ve kültürel konumlarını karşılayan sıfat / unvan biçiminde görülen bu özel adlar, genel olarak sıfat / unvan + isim biçiminde görülmektedir.

Türkçe kavram işaretlerinden oluşan özel adlar

- *teñri bahşı özlüg*: yüce üstat
teñri bahşı özlüg ölürmekniğ ayıg tüşin.. ekinti ajunta ok mu teginür.. : Ey, Yüce Üstat! Can almanın, şiddetli cezası ikinci yaşamda mı çekilir? (Elmalı, 2016: 229²²⁰⁻²²¹).

- *bahşı özlüg*: üstat
kim bahşıya özlüg ölürmekniñ közüñür ajunta ayıg tüüşiñe kim tegdi erki.. : Kim! Ey Üstat! Can almanın bu varlıkta cezasını kim feci bir şekilde çekti acaba? (Elmalı, 2016: 229²²⁶⁻²²⁹).
- *teñri bahşı*: yüce hoca, üstat
teñri bahşı anı nomlayı y(a)rılıkasun maña : Yüce Hocam bunu bana açıklasın (Elmalı, 2016: 231³⁹⁰).
- *tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrisi burkan*: Tam bilge Tanrılar Tanrısı Burkan (Buda)
- *tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrisi burkan asankılıg yolta bodıs(a)t(a)vlar yorığınta yorıyur erken isig özin idaladı. açığı emgeklerig serip kut koluntı..* : Tam bilge Tanrılar Tanrısı Buda sayısız yolda Bodhisattvaların yolunda yürürken canını bıraktı. İstıraplara katlanıp dua etti (Elmalı, 2016: 231³⁷⁹⁻³⁸²).

Yabancı kavram işaretlerinden oluşan özel adlar

Bu türden oluşan kişi adlarının bazen sıfat veya unvan / unvan grubu + ad biçiminde; bazen de (sıfatlarıyla birlikte) ad + unvan / unvan grubu şeklinde oluştuğu görülür. Ayrıca bu kavram işaretlerinin bazı örneklerde bir yabancı kavram işareti ve bir Türkçe kavram işaretiyle oluştuğu da tespit edilmiştir. Örnekler şöyledir:

- *şastar(a)karıkı bahşı*: Şāstrakārika (adlı) hoca
- *dandıpalı*: hükümdar Dandāpala
anta ötrü şastar(a)karıkı bahşı inçe tēp tēdi inçe şastırta eşdilür y(e)me öñre ertmiş ödün bu ok çambudıvıp yertünçü yer suvda dandıpalı atl(ı)g ilig beg bar erti.. : Bunun üzerine Şāstrakārika (adlı) hoca şöyle dedi: “Din kitaplarında şöyle anlatılır: Yine, uzun zaman önce bu Jambudvıp (olarak anılan dünyada) Dandāpala adında bir hükümdar varmış (Elmalı, 2016: 229²³¹⁻²³⁶; Ayrıca Hükümdar Dandāpala için bk. Elmalı, 2016: 229-231 242; 248;257;291;318;348;362;368).
- *yavgan köñüllüg d(a)ndıpalı ilig*: kötü kalpli hükümdar Dandāpala
yavgan köñüllüg d(a)ndıpalı ilig adınlarig ölürser anı üze artıkrak sevinür erti.. : Kötü kalpli hükümdar Dandāpala başkalarını öldürdüğü zaman bununla çok fazla sevinirmiş (Elmalı, 2016: 229²⁴⁰⁻²⁴³).
- *matar*: Mātār (adlı) canavar
aviş tamulug matar agzın ulug açıp ... : Avîci Cehennemindeki Mātār (adlı) canavar ağzını büyük bir şekilde açarak (Elmalı, 2016: 231³⁶⁶⁻³⁶⁷).
- *bodıs(a)t(a)v*: Bodhisattva, Buda adayı, Aydınlanmış kişi (sıfat); Aydınlanmanın son aşamasındaki Budist.
tükel bilge t(e)ñri t(e)ñrisi burkan asankılıg yolta bodıs(a)t(a)vlar yorığınta yorıyur erken isig özin idaladı. açığı emgeklerig serip kut koluntı.. : Tam bilge Tanrılar Tanrısı Buda sayısız yolda Bodhisattvaların yolunda yürürken canını bıraktı. İstıraplara katlanıp dua etti (Elmalı, 2016: 231³⁷⁹⁻³⁸²).

Dinî / mitik yer adları / kavram işaretleri

Hikâyede, din kavram alanı içinde kutsal yerleri karşılayan kavram işaretleri görülür. Özellikle eserde, varlıkların işledikleri günahlar veya sevaplar karşılığında değişik dünyalarda doğmasını içeren kavram alanını karşılayan yabancı kavram işaretleri yer almaktadır. Bu kavram işaretleri ø işaretsiz görev ögesi ile karşılanmıştır.

- *çambudıvıp*: *Skr.* jambudvīpa (Wilkens, 2021: 220). (Efsanevi kıta; yer adı)
anta ötrü şastar(a)karıkı bahşı inçe tēp tēdi inçe şastırta eşdilür y(e)me öñre ertmiş ödün bu ok çambudıvıp yertünçü yer suvda dandıpalı atl(ı)g ilig beg bar erti.. : Bunun üzerine Şāstrakārika (adlı) hoca şöyle dedi: “Din kitaplarında şöyle anlatılır: Yine, uzun zaman önce bu Jambudvīpa (olarak anılan dünyada) Dandāpala adında bir hükümdar varmış (Elmalı, 2016: 229²³¹⁻²³⁶).

- *avış tamu*: Avīcī (adlı) cehennem
avış tamudın ört yalın ünüp d(a)ndıpalı iligniy ol ok etüzin yörgeyü alıp altın avış tamuka tartıp eltü bartı .. : Avīcī (adlı) cehennemden alevler yükselmiş (ve) Hükümdar Dandāpala'nın vücudunu aşağıdaki Avīcī (adlı) cehenneme çekip götürüvermiş (Elmalı, 2016: 231³⁴⁷⁻³⁵⁰).

Mukaddes Tavşan hikâyesi

Birden fazla anlam ögesiyle kurulmuş genel anlamlı ögeler

Belirtisiz isim tamlaması şeklinde oluşan kavram işaretleri

Mukaddes Tavşan Hikâyesi'nde belirtisiz isim tamlamaları (sıfatlarıyla birlikte tamlayan isim+ø + sıfatlarıyla birlikte tamlanan isim + tamlanan (belirtilen) eki biçiminde kurulmuştur. İsim yapımında kullanılan belirtisiz isim tamlamalarında belirtilen ekinin (/+(s)I/) ile karşılandığı görülmektedir.

- *edgü ögli + ø törü+si*: iyi anlayış töresi
bir ök bolarka edgü ögli törüsinçe tapag udug kılmasar m(e)n eşlerim adaşlarım tēp atamışım sözlemişim yok bolgay.. : O zaman ben onlara iyi anlayış töresine göre hürmet edip, ikramda bulunmasam, ben (bunları) arkadaşlarım, dostlarım diye adlandırmamın değeri yok olacak (Demirci, 2014: 123⁸¹⁶⁻⁸¹⁹).
- *ulug teñriler + ø ulug +ı hormuzta teñri*: yüce Tanrıların yücesi Hormuzta Tanrı
ulug t(e)ñriler ulug hormuzta t(e)ñri t(e)ñridem közin köñülgerip... : Yüce Tanrılar yücesi Hormuzta Tanrı ilâhi göz ile tefekkür edip, (Demirci, 2014: 124⁸⁴²⁻⁸⁴³).
- *burkan + ø kut + ı*: Burkan kutu
y(e)me burkan kutıl(ı)g edgü tüşin yakın kılğalur için ... : Yine Burkan kutu iyi semeresini yakın kıldığı için... (Demirci, 2014: 124⁸⁴⁵⁻⁸⁴⁶).
- *bışmış + ø ara + sı*: pişmişler arası
anta basa bēçin [...] sargaru bışmış arasınta...: Bundan başka maymun sararıp pişmişler arasında... (Demirci, 2014: 124⁸⁷³⁻⁸⁷⁴).
- *strayastrış t(e)ñri + ø yēr + i*: Strayastrış Tanrı yeri
sühükün kötürüp strayastrış t(e)ñri yēriñe eltü bardı.. : Kemiğini götürüp Strayastrış Tanrı yerine ulaşım vardı (Demirci, 2014: 124⁸⁹¹⁻⁸⁹²).

Niteleme sıfatı + isim şeklinde oluşan kavram işaretleri

Hikâyede, bu türden kavram işaretleri, varlıkların nasıllıklarını (biçim, renk, şekil) bildiren niteleme sıfatlarının bir isim ile birlikte kullanımıyla gerçekleşmiştir. Geçiş sıklığı yoğun olan bu türden tamlamalar, genel anlamlı bir sözcüğü, sözcük grubunu (ad) karşılamaktadır. Ayrıca, nitelenen adın niteliğini kuvvetlendirmek ve onu daha açık biçimde ifade edebilmek için niteleme sıfatlarından önce durum, neden, azlık-çokluk bildiren zarfların kullanıldığı tespit edilmiştir. İlgili örnekler şöyledir:

- *edgü yoldaş*: iyi arkadaş, dost
anı için bodis(a)t(a)v uguşlug tavişganıñ edgü yoldaşı bolyuk erti.. : Onun için tavşan kabilesine ait Bodhisattva'nın iyi arkadaşları olmuş idiler (Demirci, 2014: 122⁷⁵⁵⁻⁷⁵⁷).
- *edgü lüg tavişgan*: iyiliksever tavşan
- *edgü kılınç*: iyi davranış
ol y(e)me edgü lüg tavişgan edgü kılınç küçinte körgeli artukrak çoğlug yalınl(ı)g erti.. : O, iyiliksever tavşan iyi davranışlarda (bulunduğu için) fazlasıyla parlak, ışıklı idi (Demirci, 2014: 123⁷⁶⁰⁻⁷⁶²).
- *umuglug inaglıg kērtülüg isig özümüz*: umutlu, inançlı gerçek, canlı bedenimiz
- *amrak adaşımız*: sevgili arkadaşımız

umuglug inaglig kertulug isig ozumuz teg amrak adasimiza...: Umutlu, inançlı umutlu, inançlı gerçek, canlı bedenimiz gibi Ey sevgili arkadaşımız! (Demirci, 2014: 123 765-766).

- *ögrünçlüg sevinçlig köñül: neşeli, sevinçli gönül
sini köñülümüzde sakınıp bu arıgda simekde ögrünçlüg sevinçlig köñülin yoriyur biz.. : Seni gönlümüzde anıp bu ormanda neşeli, sevinçli gönülle yürüyoruz (Demirci, 2014: 123 766-768).*
- *yëg edgü tüş yemiş: en iyi yemiş
ötrü olar bodis(a)t(a)vnuñ adaşları arıgdaki simekdeki yëg edgü tüş yemiş kelürüp bodis(a)t(a)v oğuşlug tavişganka suna bërdiler.. : Daha sonra onlar, Bodhisattva'nın arkadaşları ormandaki en iyi yemişleri tavşan kabilesine ait Bodhisattva'ya sunu verdiler (Demirci, 2014: 123 771-774).*
- *edgü lüg tavişgan: iyiliksever, iyilik sahibi tavşan*
- *edgü nomlug sav: iyi, güzel söz*
- *isig amrak köñül: şefkatli, sevimli gönül
anta ötrü edgü lüg tavişgan olarnuñ arukları tınmışda kin yëg edgü nomlug sav sözlegeli ugradı .. isig amrak köñülin yüzleri tapa tëtrü körüp inçe tęp tedi .. : O zaman iyiliksever tavşan onların yorgunluklarını giderdikten sonra (onlara) iyi, güzel sözler söylemeyi arzuladı. Sevimli, şefkat dolu gönlüyle yüzlerine dikkatle bakıp şöyle dedi (Demirci, 2014: 123 774-778).*
- *sıntag köñül: gönülsüzlük, ihmalkârlık
kamag adınların emgekin körser sizler öz emgekçe sakınıp sintag köñülüğ bolmanlar.. : Sizler, bütün diğer canlıların acı çektiğini gördüğünüz (zaman) (bunu) kendi acınız (olarak) düşünerek gönülsüzlük yapmayın (Demirci, 2014: 123 779-781).*
- *yarlıkkaçuçı köñül : merhametli, şefkatli gönül
... yorisar y(a)rlıkkaçuçı köñülüñüz üze öñtün yoritguçı bolunlar.. : ...Yürüse merhametli gönlünüz üzerine doğuya (doğru) yürütücü olun (Demirci, 2014: 123 788-789).*
- *edgü lüg bodis(a)t(a)v: iyiliksever, iyilik sahibi Bodhisattva*
- *seviglig köz: sevimli göz
edgü lüg bodis(a)t(a)v oğuşlug tavişgan ürüg[...] adınlarka tapıg udug kılğalı ermeki bar için ol eşleriñe artukrak /// basa basa seviglig közin tapa tëtrü körti.. : Tavşan kabilesinde doğan iyiliksever Bodhisattva her zaman başkalarına hürmet ederek var olduğu için o arkadaşlarına fazlasıyla... yeniden sevimli gözlerle [...] dikkatli baktı (Demirci, 2014: 123 793-798).*
- *edgü sakınçig adaş: iyi düşünceli arkadaş*
- *edgü köni sakınçin: iyi, gerçek düşünce*
- *edgü ögli: iyi düşünceli*
- *edgü sakınç: iyi düşünce*
- *sansız öküş ogrı: sayısız, çok kez
bu yërtinçüde edgü sakınçin kim adaş böşük tutup bir ikintike edgü köni sakınçin edgülemişniñ utlısın sevincin bilgeli usar anı temin edgü ögli üze atagalı tegimlig bolur anı teg eşke tuşka edgü sakınç sakınıp ötrü edgülemiş kergek kim birök sansız öküş ogrın seniñ isig öziñte [...]: Bu yer yüzünde her kim iyi düşünceli arkadaş edinin birbirlerine iyi, doğru düşünceyle daha iyi yere gelmenin mutluluğunu, sevincini bilmeye muktedirse, onu iyi düşünceli (biri olarak) adlandırmak yerinde olur. Eğer onun gibi arkadaş, eşe dosta iyi düşünceler düşünürsen daha iyi konuma gelirsin. Şimdi sayısız birçok kez senin canlı bedeninde... (Demirci, 2014: 123 802-809).*
- *edgü ögli törüsi: iyi niyet töresi
bir ök bolarka edgü ögli törüsinçe tapag udug kılmasar m(e)n eşlerim adaşlarım tęp atamışım sözlemişim yoksuz bolgay.. : O zaman ben onlara iyi niyet töresince saygı gösterip ikramda*

bulunmasam (benim) bunları arkadaşlarım, dostlarım diye adlandırmam değersiz olacak (Demirci, 2014: 123⁸¹⁶⁻⁸¹⁹).

- *utlı sevinç sav*: mutlu sevinçli söz
tapınıp udunup utlı sevinç savlar...: Hürmet edip, saygı gösterip güzel, hoş sözler... (Demirci, 2014: 124⁸²⁶⁻⁸²⁷).
- *katıg kınıg köñül*: sağlam istekli gönül
- *yumşak sav*: hoş, güzel söz
özin tétgeli katıg köñül kınıg öritdi yumşak savın yalganturu olarka inçe tédî..: Hoş, güzel sözlerle yalan söyleyerek onlara şöyle dedi... (Demirci, 2014: 123⁸³²⁻⁸³³).
- *katıg köñül*: katı gönül
- *türk yigit kunçuy*: kuvvetli, cesur kadın
- *yétinçsiz yétiz yagız yér*: ulaşılmaz, kara yer
anın arasinta bodis(a)t(a)v oguşlug tavişgannıy katıg köñül öritmesiñe inçe kaltı türk yigit kunçuyular sever begdin adrılıp ne çok titreyür bezer erser ançulayu y(e)me bu yétinçsiz yétiz yagız yér titreyü altı türlüg ogrın tepredi kamşadı: Onların arasında tavşan kabilesinde doğan Bodhisattva, katı gönül yükseltircesine, nasıl ki kuvvetli cesur kadımlar sevdiği beylerden ayrıldığında titirse, bu ulaşılmaz, kara yer de sallanarak altı kez sarsıldı (Demirci, 2014: 124⁸³⁶⁻⁸⁴¹).
- *teñridem köz*: ilahi göz
- *edgü tüş*: iyi sonuç, semere
ulug t(e)ñriler ulug hormuzta t(e)ñri t(e)ñridem közin köñülgerip bodis(a)t(a)v oguşlug tavişgannıy köñülin [...] y(e)me burkan kutıl(ı)g edgü tüşin yakın kılğalır üçün...[...] ayı irak ermez...: Yüce Tanrılar yücesi Hormuzta Tanrı ilahi göz ile tefekkür edip, tavşan kabilesinde doğan Bodhisattva'nın gönlünü... yine Burkan kutu iyi sonucunu yakın kıldığı için... uzağa gitmez (Demirci, 2014: 124⁸⁴²⁻⁸⁴⁷).
- *emgeklig braman*: ızdıraplı Brahman
- *emgeklig ün*: ızdıraplı ses
emgeklig braman tapa yakın kelip inçe tédîler anı braman bahşı negü boltuñ yal(a)ñuzkia bu arıg simekte emgeklig ünün ünteyür sen..: ızdıraplı Brahman'a doğru yaklaşarak şöyle dedi: Brahman Bahşı yalnız başına nasıl oldun? Bu ormanda ızdıraplı sesinle feryat edersin (Demirci, 2014: 124⁸⁶¹⁻⁸⁶⁵).
- *seviglig körtle braman*: sevimli güzel Brahman
- *seviglig körtle bramanka bérđi..*: Sevimli, güzel Brahman'a verdi (Demirci, 2014: 124⁸⁷⁵).
- *edgülig tavişgan*: iyiliksever, iyilik sahibi tavşan
ötrü hormuzta t(e)ñri ol edgülig tavişgan...: Daha sonra Hormuzta Tanrı o iyiliksever tavşan... (Demirci, 2014: 124⁸⁸⁵⁻⁸⁸⁶).
- *teñri dem kuvrag*: ilahi topluluk
anta tegdükde kamağ teñri dem kuvragıg okıp inçe tédî..: Oraya ulaştığında bütün ilahi topluluğu çağırıp şöyle dedi (Demirci, 2014: 124⁸⁹²⁻⁸⁹³).
- *edgülig kutlug tınlıg*: iyi, kutlu canlı
- *yagız yér*: kara yer
- *edgülig köñül*: iyi gönül
körünler tözünlerim bu edgülig kutlug tınl(ı)gıg yagız yerte ag(ı)rrak [...] kiñrek munuñ edgülig köñülin körünler..: Asillerim! Görün! Bu iyi, kutlu canlıyı kara yerde daha değerli ... daha geniş (olan) bunun iyiliksever gönlünü görün (Demirci, 2014: 124⁸⁹³⁻⁸⁹⁶).

Zarf + fiilden oluşan kavram işaretleri

Hikâyede, bu türden kavram işaretlerinin olumlu veya olumsuz, geçişli veya geçişsiz, fiil kök, köken ve gövdelerinin azlık-çokluk, nasıllık-nicelik zaman, yer-yön vb. zarflar ile kuruldukları tespit edilmiştir. Geçiş sıklığı oldukça fazla olan bu tamlamaların daha çok nasıllık-nicelik zarfları ile oluşturulduğu görülmektedir.

- *tép sakın-* : deyip düşün-
uzatı [mini] kördüm tép sakınıñlar.. : Daima beni gördüm deyip düşünün (Demirci, 2014: 123 792-793).
- *tétrü kör-*: dikkatli gör-
basa basa seviglig közin tapa tétrü körti.. : Yeniden sevimli gözlerle [...] dikkatli baktı (Demirci, 2014: 123 797-798).
- *körgeli kıl-*: görmeye gel-
bolar y(e)me irakdın berü maña t(e)ggeli mini körgeli kılular.. : Onlar yine uzaktan bana kavuşmaya beni görmeye geldiler (Demirci, 2014: 123 815-816).
- *altı türlüğ ugrın tepre- kamşa-*: altı kez sallanarak sarsıl-
y(e)me bu yétinçsiz yagız yer titreyü altı türlüğ ogrın tepredi kamşadı : Bu ulaşılmaz, kara yer de sallanarak altı kez sarsıldı (Demirci, 2014: 124 840-841).

Belirtili nesne + fiilden oluşan kavram işaretleri

Hikâyede, ilgili türden kavram işaretlerinin olumlu ve olumsuz geçişli eylemlerle birlikte kullanıldığı tespit edilmiştir. Geçiş sıklığı az olan örnekler şöyledir:

- *edgü kılğalı sakınacı bol-*: iyilik yapmayı düşün-
edgülerime uzun turgaru adınçlarığ edgü kılğalı sakınacı boluñlar.. : Ey dostlarım! Her zaman sadece iyilik yapmayı düşünün (Demirci, 2014: 123 778-779).
- *isig özün üz-* : canını al-
öz isig özünüzler için adınlarını isig özin üzmeñler .. : Kendi canınız için başkalarının canını almayın (Demirci, 2014: 123 784-785).
- *yüreki tep-* : yüreği titre-
anta ok serü umadın suvda [...] yüreki tepredi .. : Ondan dolayı tahammül etmeye muktedir olmadan suda ... yüreği titredi (Demirci, 2014: 124 855-856).
- *edgülig köñülüg kör-*: iyi gönlünü gör-
körünler tözünlerim bu edgülig kutlug tınl(i)gıg yagız yerte ag(i)rrak [...] kiñrek munuñ edgülig köñülin körünler.. : Asillerim! Görün! Bu iyi, kutlu canlıyı kara yerde daha değerli ... daha geniş (olan) bunun iyiliksever gönlünü görün (Demirci, 2014: 124 893-896).

Belirtisiz nesne + geçişli fiilden oluşan kavram işaretleri

Bu türden kavram işaretleri, hikâyede iki değişik şekilde görülmektedir. Bunlar; olumlu, olumsuz geçişli fiil kök, köken ve gövde deyimleri ile belirtisiz nesneden kurulu tamlamalar ile bünyesinde nesne barındıran bir fiille bünyesindeki nesnenin belirtisiz kullanımından kurulu tamlamalardır. Hikâyede, belirtisiz nesne ile olumlu, olumsuz geçişli fiillerden kurulu tamlamaların (fiil deyimlerinin) geçiş sıklığının fazla olduğu görülmektedir. İlgili örnekler şöyledir:

- *sıntag köñülüg + ø bol-* : gönülsüz ol-
kamağ adınlarını emgekin körser sizler öz emgeğe sakınıp sıntag köñülüg bolmañlar.. : Sizler, bütün canlıların acı çektiğini gördüğünüz zaman (bunu) kendi acınız olarak düşünüp gönülsüzlük yapmayın (Demirci, 2014: 123 779-781).
- *edgü üze atagalı + ø tegimlig bol-* : iyi düşünceli (olarak) adlandırmak yerinde ol-
bu yertinçüde edgü sakınçın kim adaş böşük tutup bir ikintike edgü köni sakınçın edgüleşiñniñ utlısın sevincin bilgeli usar anı temin edgü ögli üze atagalı tegimlig bolur : Bu yeryüzünde her

kim iyi düşünceli arkadaş edinin birbirlerine iyi, doğru düşünceyle daha iyi yere gelmenin mutluluğunu, sevincini bilmeye muktedirse, onu iyi düşünceli (biri olarak) adlandırmak yerinde olur (Demirci, 2014: 123⁸⁰²⁻⁸⁰⁶).

- *adaş böşük atın atagalı + ø tegimsiz bol-* : arkadaş, dost (olarak) adlandırmak yerinde ol-
anı adaş böşük atın atagalı tegimsiz bolur.. : Onu arkadaş, dost olarak adlandırmak yerinde olmaz (Demirci, 2014: 123⁸¹²⁻⁸¹³).
- *adaş + ø üye ata-* : dost adı ver-
bu beçin ulatı üçegüni adaş üye atayur m(e)n .. : Bu maymuna ve üç arkadaşına dost adı veriyorum (Demirci, 2014: 123⁸¹³⁻⁸¹⁴).
- *deşlerim adaşlarım tep atamışım sözleşmiş + ø yoksuz bol-* : arkadaşlarım, dostlarım deyip adlandırmam değersiz ol-
bir ök bolarka edgü ögli törüsinçe tapag udug kılmasar m(e)ndeşlerim adaşlarım tep atamışım sözleşmiş yoksuz bolgay .. : O zaman ben onlara iyi niyet töresince saygı gösterip ikramda bulunmasam (benim) bunları arkadaşlarım, dostlarım diye adlandırmam değersiz olacak (Demirci, 2014: 123⁸¹⁶⁻⁸¹⁹).
- *udug + ø kıl-* : saygı, hürmet göster-
inçip m(e)n bolarka etüzümdeki etim üye agar [...] *udug kılayın* : Ama ben bunlara vücudumdaki etim üzerine değerli ... saygı, hürmet göstereyim (Demirci, 2014: 124⁸²⁸⁻⁸³⁰).
- *katıg kınıg köñül + ø örit-* : sağlam ve istekli gönül yükselt-
bu muntag sakınıp bodis(a)t(a)v oğuşlug tavışgan katıg köñülin isig özin titgeli katıg kınıg köñül öritdi : Bunun gibi düşünüp tavşan kabilesinde ait Bodhisattva sağlam gönlüyle canlı bedeniyile (onu) bağışlayarak (ona) sağlam ve istekli gönül yükseltti (Demirci, 2014: 124⁸²⁸⁻⁸³²).

Bünyesinde nesne bulunduran bir fille bünyesindeki nesnenin belirtisiz kullanımından oluşan fiil deyimleri

Bu başlık altındaki tamlamalar, anlamı pekiştirmek, sağlamlaştırmak için bünyesinde nesne bulunduran fiillerin bünyesindeki nesnenin belirtisiz şekliyle kullanıldığı fiil deyimlerinden oluşmaktadır. Bazı fiillerin bu türden oluşturduğu fiil deyimlerinin de geçiş sıklığı düşük olmasına rağmen anlam yönünden hikâye metnini sağlamlaştırdığı ve metni dikkat çekici kıldığı görülmektedir. Tespit edilen ilgili örnekler şöyledir:

- *sakınç sakın-* : düşünceyi düşün-, düşünce besle-
anı teg eşke tuşka edgü sakınç sakınıp ötrü edgülemiş k(e)rgek ... : Eğer eşe, dosta iyi düşünceler beslersen daha iyi konuma gelirsin ... (Demirci, 2014: 123⁸⁰⁶⁻⁸⁰⁸).
- *atın ata-* : adlandır-, adını an-, adını söyle-
anı adaş böşük atın atagalı tegimsiz bolur.. : Onu arkadaş, dost olarak adlandırmak yerinde olmaz (Demirci, 2014: 123⁸¹²⁻⁸¹³).

İsim + bol- şeklinde oluşan kavram işaretleri

İsim + yardımcı eylemden oluşarak yeni bir anlamı karşılayan kavram işaretlerinin dikkat çekici biçimde hikâyede geçiş sıklığı fazla olduğu görülmektedir. Deyimler içerisinde bu kavram işaretlerinin kullanımının sık olması da önemlidir. Çünkü hem yeni bir durumu ifade eden özlü bir sözün unsuru hem de tecrübe ile sabitlenmiş bir eylemin ifadesini karşılaması bakımından değerlidir. İlgili örnekler şöyledir:

- *yoldaşı bol-* : yoldaşı, arkadaşı, dostu ol-
anı üçün bodis(a)t(a)v oğuşlug tavışganıñ edgü yoldaşı bolyuk erti.. : Onun için tavşan kabilesine ait Bodhisattva'nın iyi arkadaşı olmuşlardı (Demirci, 2014: 122⁷⁵⁵⁻⁷⁵⁷).
- *sakınacı bol-* : düşün-
edgülerime uzun turgaru adınçlarıñ edgü kılğalı sakınacı bolunlar.. : Ey dostlarım! Her zaman sadece iyilik yapmayı düşünün (Demirci, 2014: 123⁷⁷⁸⁻⁷⁷⁹).

- *sıntag könjülüğ bol-* : gönülsüz ol-
kamağ adınların emgekin körser sizler öz emgeğe sakınıp sıntag könjülüğ bolmañlar.. : Sizler, bütün canlıların acı çektiğini gördüğünüz zaman (bunu) kendi acınız olarak düşünüp gönülsüzlük yapmayın (Demirci, 2014: 123⁷⁷⁹⁻⁷⁸¹).
- *todmuş kanmış bol-* : doymuş kanmış ol-
[...]sevinç utlı bilmeklig [...] ürüg uzatı todmı kanmış boluñlar.. : Mutlulukla ... daima doymuş kanmış olun... (Demirci, 2014: 123⁷⁸⁶⁻⁷⁸⁷).
- *yorıtguçı bol-* : yürütücü ol-
... yorisar y(a)rıkancuçı könjülüñüz üze öñtün yoritguçı boluñlar.. : ...Yürüse merhametli günlünüz üzerine doğuya (doğru) yürütücü olun (Demirci, 2014: 123⁷⁸⁸⁻⁷⁸⁹).
- *yakın bolmış bol-* : yakın olmuş ol-
bir ök sizler meniñ ötimin erigimin tutsar sizler.. kop ödün maña yakın bolmış bolgay ... : Eğer sizler benim öğütlerimi tutarsanız daima bana yakın olacaksınız (Demirci, 2014: 123⁷⁸⁹⁻⁷⁹²).
- *teğimlig bol-* : yerinde ol-
bu yertinçüde edgü sakınçın kim adaş böşük tutup bir ikintike edgü köni sakınçın edgüleşmişniñ utlısın sevincin bilgeli usar anı temin edgü ögli üze atagalı teğimlig bolur : Bu yeryüzünde her kim iyi düşünceli arkadaş edinip birbirlerine iyi, doğru düşünceyle daha iyi yere gelmenin mutluluğunu, sevincini bilmeye muktedirse, onu iyi düşünceli (biri olarak) adlandırmak yerinde olur (Demirci, 2014: 123⁸⁰²⁻⁸⁰⁶).
- *teğimsiz bol-* : yerinde olma-
anı adaş böşük atın atagalı teğimsiz bolur.. : Onu arkadaş, dost olarak adlandırmak yerinde olmaz (Demirci, 2014: 123⁸¹²⁻⁸¹³).
- *bilmegüçi bol-* : bilmeye muktedir olma-
adaşın eşin m(e)n tēp tilin sözlep sözlemişçe kılmatın utru sevinç utlı bilmegüçi bolsar.. anı adaş böşük atın atagalı teğimsiz bolur.. : Dostun, arkadaşın benim deyip diliyle söyleyip (ama) söylediğini yapmayıp (onun) mutluluğunu sevincini bilmeye muktedir olmazsa, onu arkadaş, dost olarak adlandırmak yerinde olmaz (Demirci, 2014: 123⁸¹²⁻⁸¹³).
- *yoksuz bol-*: değersiz ol-
bir ök bolarka edgü ögli törüsünçe tapag udug kılmasar m(e)n eşlerim adaşlarım tēp atamışım sözlemişim yoksuz bolgay .. : O zaman ben onlara iyi niyet töresince saygı gösterip ikramda bulunmasam (benim) bunları arkadaşlarım, dostlarım diye adlandırmam değersiz olacak (Demirci, 2014: 123⁸¹⁶⁻⁸¹⁹).

Tekrarlar

Hikâyede, genel olarak bir kavramı karşılamak için eş anlamlı kavram işaretlerinin birlikte kullanıldığı görülür:

- *eş adaş* : arkadaş, dost
bodis(a)t(a)v oguşlug tavışganıñ [...] üç eşleri adaşları bar ertiler.. : Tavşan kabilesine ait o Bodhisattva'nın üç arkadaşı, dostu vardı (Demirci, 2014: 122⁷⁵¹⁻⁷⁵²).
- *tözün yavaş* : asil, sakın
olar üçegü y(e)me tözün yavaş erip ertiyü sıntagsız ertiler.. : Onlar üçü birlikte asil, sakın ve fazlasıyla çalışkan idiler (Demirci, 2014: 122⁷⁵⁴⁻⁷⁵⁵).
- *çoğyalın*: parlak, ışıklı

ol y(e)me edgülig tavışgan edgü kılınç küçinte körgeli artukrak çoğlug yalınl(ı)g erti.. : O, iyiliksever tavşan iyi davranışlarda (bulunduğu için) fazlasıyla parlak, ışıklı idi (Demirci, 2014: 123 760-762).

- *umug inag* : umut, inanç
- *isig öz*: vücut, beden
umuglug inaglig kærtülüg isig özüümüz teg amrak adaşımıza.. : Umutlu, inançlı, gerçek canlı bedenimiz gibi Ey sevgili arkadaşımız! (Demirci, 2014: 123 765-766).
- *arig simek* : orman
- *ögrünçlüg sevinçlig*: neşeli, sevinçli
sini köñülümüzde sakınip bu arıgda simekde ögrünçlüg sevinçlig köñülin yoriyur biz.. : Seni gönlümüzde anıp bu ormanda neşeli, sevinçli yürüyoruz (Demirci, 2014: 123 766-768).
- *isig amrak köñül* : sevimli, şefkatli gönül
isig amrak köñülin yüzleri tapa tétrü körüp inçe tęp tedi .. : Sevimli, şefkat dolu gönlüyle yüzlerine dikkatle bakıp şöyle dedi (Demirci, 2014: 123 776-777).
- *basa basa* : tekrar tekrar
basa basa seviglig közin tapa tétrü körti.. : ... yeniden sevimli gözlerle [...] dikkatli baktı (Demirci, 2014: 123 797-798).
- *eş tuş* : eş, dost
anı teg eşke tuşka edgü sakınç sakınip ötrü edgüleşmiş k(e)rgek ... : Eğer eşe, dosta iyi düşünceler beslersen daha iyi konuma gelirsin ... (Demirci, 2014: 123 806-808).
- *tapag udug*: saygı, hürmet
bir ök bolarka edgü ögli törüsinçe tapag udug kılmasar m(e)n eşlerim adaşlarım tęp atamışım sözlemişim yoksuz bolgay.. : O zaman ben onlara iyi niyet töresince saygı gösterip ikramda bulunmasam (benim) bunları arkadaşlarım, dostlarım diye adlandırmam değersiz olacak (Demirci, 2014: 123 816-819).
- *utlı sevinçli* : mutlu, sevinçli
tapınip udunip utlı sevinç savlar... : Hürmet edip, saygı gösterip güzel, hoş sözler... (Demirci, 2014: 123 826-827).
- *katıg kınıg* : sağlam, arzulu
bu muntag sakınip bodis(a)t(a)v oguşlug tavışgan katıg köñülin isig özin titgeli katıg kınıg köñül öritdi : Bunun gibi düşünüp tavşan kabilesine ait Bodhisattva sağlam gönlüyle canlı bedeniyle (onu) bağışlayarak (ona) sağlam ve istekli gönül yükseltti (Demirci, 2014: 124 828-832).
- *türk yiğit* : kuvvetli, cesur
- *tep- kamşa-* : sarsıl-
anıñ arasınıta bodis(a)t(a)v oguşlug tavışganın katıg köñül öritmesiñe inçe kaltı türk yigit kunçuyar sever begdin adrılıp ne çok titreyür bezer erser ançulayı y(e)me bu yetinçsiz yetiz yağız yer titreyü altı türlüg ogrın tepredi kamşadı : Onların arasında tavşan kabilesinde doğan Bodhisattva, katı gönül yükseltircesine, nasıl ki kuvvetli cesur kadınlar sevdiği beylerden ayrıldığında titirse, bu ulaşılmaz, kara yer de sallanarak altı kez sarsıldı (Demirci, 2014: 124 836-841).

Kişi adları / unvanlar

Kişi adları hikâyede, Türkçe kavram işaretlerinden oluşan özel adlar ve yabancı kavram işaretlerinden oluşan özel adlar şeklinde yer almıştır. Eserdeki, kişilerin karakter özelliklerini, sosyal ve kültürel konumlarını karşılayan sıfat / unvan biçiminde görülen bu özel adlar, genel olarak sıfat / unvan + isim

biçiminde görülmektedir. Ayrıca, hikâyenin ana kahramanı, baş kişisi olan Bodhisattva'nın ve norm karakter olan Brahma'nın adının geçiş sıklığının yoğunluğu dikkat çekicidir.

Yabancı kişi adları / unvanlar

- *bodis(a)t(a)v* : Aydınlanmış (sıfat) ; Buda adayı, Budalıktan bir önceki aşama; Aydınlanmanın son aşamasındaki Budist.
bodis(a)t(a)v oğuşlug tavışganıñ ... : Tavşan kabilesine ait veya o kabiledede doğan Bodhisattva (Demirci, 2014: 122-124 751;756;759;764;773;794;819;830;836;843;854;882).
- *kunçuy*: kadın; Kraliçe, Prenses (sıfat / unvan).
anıñ arasında bodis(a)t(a)v oğuşlug tavışganıñ katıg köñül öritmesiñe inçe kaltı türk yigit kunçuydar sever begdin adrılp ne çok titreyür bezer erser ançulayu y(e)me bu yetinçsiz yetiz yagız yer titreyü altı türlüg ogrın tepredi kamşadı : Onların arasında tavşan kabilesinde doğan Bodhisattva, katı gönül yükseltircesine, nasıl ki kuvvetli cesur kadınlar sevdiği beylerden ayrıldığında titirse, bu ulaşmaz, kara yer de sallanarak altı kez sarsıldı (Demirci, 2014: 123 836-841).
- *hormuzta teñri* : Hormuzta Tanrı; Budizm'de Indra olarak geçen Tanrının adı.
ulug t(e)ñriler ulugı hormuzta t(e)ñri ... : Yüce Tanrılar yücüsü Hormuzta Tanrı (Demirci, 2014: 124 842;885).
- *braman*: Brahman; din adamı.
- *braman bahşı*: Brahman Bahşı (Üstat / Hoca).
ötrü olar tavışgan bęcin ulatı tört eşler t(e)rkin barıp emgeklig braman tapa yakın kelip inçe tęp tedi : : anı braman bahşı negü boltuñ yal(a)ñuzkia bu arıgda simekte emgeklig ünin ünteyür s(e)n .. : Daha sonra Tavşan, maymun ve dört arkadaş hemen gidip acılı, ıstıraplı Brahman'a doğru yaklaşır şöyle dediler: 'Brahman Bahşı yalnız başına nasıl oldun? Bu ormanda acı sesinle feryat edersin (Demirci, 2014: 124 860-865).

Ayrıca braman için bk. (Demirci, 2014: 124 865;870;873;876).

Dinî / mistik yer adları

- *strayastrıñ t(e)ñri yeri*: Strayastrıñ Tanrı yeri
süñükün kötürüp strayastrıñ t(e)ñri yeriñe eltü bardı.. : Kemiğini götürüp Strayastrıñ Tanrı yerine ulaşır vardı (Demirci, 2014:124 891-892).

Sonuç ve öneriler

Tablo 1: Kavram işaretlerinin geçiş sıklığı

Dantipali Bey Hikâyesi	Yüzdellik oran	Mukaddes Hikâyesi Tavşan	Yüzdellik oran
(Toplam: 902)		(Toplam: 807)	
Belirtisiz İsim Tamlaması (3)	0,34	Belirtisiz İsim Tamlaması (5)	0,64
Niteleme sıfatı + isim (32)	3,56	Niteleme Sıfatı + İsim (33)	4,1
Belirtili Nesne + fiil (4)	0,45	Belirtili Nesne + Fiil (4)	0,51
Belirtisiz Nesne + fiil (2)	0,23	Belirtisiz Nesne + G. Fiil (7)	0,87
Nesne Tekrarlı (2)	0,23	Nesne Tekrarlı (2)	0,25
İsim + bol- (4)	0,45	İsim + bol- (10)	1,25
Zarf + fiil (31)	3,56	Zarf + Fiil (4)	0,51
Tekrarlar (15)	1,67	Tekrarlar (15)	1,90
Kişi Adları / Unvanlar (16)	1,78	Kişi Adları / Unvanlar (20)	2,5
Dinî / Mitik Yer Adları (4)	0,45	Dinî / Mitik Yer Adları (1)	0,13

(Kaynakça: Tablo yazar tarafından nitel verileri desteklemek amacıyla nicel veri analizi sunmak için oluşturulmuştur.)

Tablo incelendiğinde;

“Dantipali Bey Hikâyesi”nde, %12,55; “Mukaddes Tavşan Hikâyesi”nde ise %12,52 oranında birden fazla anlam ögesiyle kurulmuş genel anlamlı kalıcı kavram işaretleri tespit edilmiştir. Tablodaki verilerden hareketle, iki hikâyede de bu türden kavram işaretlerinin hikâyenin söz varlığı içindeki geçiş sıklığının yüzdelik olarak birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Bu nedenle çalışmaya konu olan iki hikâyenin bu türden kavram işaretlerinin kullanım sınıflandırması önemli olmuştur.

Anlamlı ögelerin yoğun kullanıldığı kavram işaretlerinin sayısal değerleri hikâyelerin olay ve durum betimlemelerini ifade etmesi bakımından dikkat çekicidir. Öyle ki “Mukaddes Tavşan Hikâyesi”nde kahramanların ruhsal portrelerinin ve metindeki pastoral betimlemelerin niteleme sıfatı + isimden oluşan kavram işaretlerinin ve de tekrar grubu oluşturan kavram işaretlerinin geçiş sıklığını artırmıştır. “Dantipali Bey Hikâyesi”nde ise, Dantipali Bey ile Geyikler Beyi’nin arasında geçen konuşmalar ile oluşan konuşma örgüsü, zarf + fiilden oluşan kavram işaretlerinin geçiş sıklığını artırmış ve bununla birlikte konuşmalar arasında yapılan betimlemeler ile de niteleme sıfatı + isimden oluşan kavram işaretlerinin geçiş sıklığı yükselmiştir. Bu bakımdan “Dantipali Bey Hikâyesi”, “Mukaddes Tavşan Hikâyesi”ne göre daha fazla aksiyon ve olay örgüsüne sahiptir. Ayrıca hikâyede, zarf + fiilden ve ad + fiilden (nesne + fiil) oluşan fiil deyimleri aracılığı ile de yeni karşılaşılan bir durumu, eylemi ifade etmek için yeni kavram işaretleri de oluşturulduğu görülür. Buna karşılık, “Mukaddes Tavşan Hikâyesi”nde, isim + bol- yapısının geçiş sıklığının fazla olmasıyla hikâyenin olay örgüsü ifade edilmeye çalışılmış ve bu sayede de yeni anlamları karşılayan kavram işaretleri oluşturulmuştur.

Kişi adları/unvanların her iki hikâyede de geçiş sıklığı yüksektir. Özellikle hikâyelerin başlangıcında üstat/hoca-öğrenci arasındaki soru-cevap şeklinde geçen konuşmalar hikâyelerin ana kahramanlarını ve norm karakterlerini belirler konumdadır. Çünkü ibretlik olarak, hikmetli bilgi ve anlayışa erişmenin önemini ve Budist öğretinin amaçlarına uygun yaşam biçimini sunan olaylar dizisi çeşitli kahramanlar aracılığıyla öğretiyi öğrenmek isteyen yeni zihinlere aktarılmak istenmiştir. Bu amaç, “Mukaddes Tavşan Hikâyesi”nde doğrudan Bodhisattva ve Brahman’ın baş kişi olarak hikâye odağına alınarak gerçekleştirilmek istendiği gibi, “Dantipali Bey Hikâyesi”nde de Dantipali Bey ve Geyikler Beyi gibi mitik karakterler aracılığıyla da gerçekleştirilmek istenmektedir. Bu bakımdan hikâyelerde, kişiler için oluşan her yeni durum, yeni bir kavramın işaretlenmesini unvan grubu oluşturacak biçimde sağlamıştır. Öte yandan dinî ve mistik yerlerin geçiş sıklığının “Dantipali Bey Hikâyesi”nde fazla olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise, hikâyedeki ceza ve ödül kavramlarının varlıklarının nedensellik ilkesi uyarınca yeniden doğduğu yerler ile açıkça ifade edilmeye çalışılmasıdır. “Mukaddes Tavşan Hikâyesi”nde bu türden kavram işaretlerinin geçiş sıklığının azlığının nedeni ise, ilk olarak hikâye metninin eksik bölümlerinin olması, ikinci olarak da varlıkların yeniden doğduğu yerler yerine orman, koruluk gibi fizikî yerlerin kullanılmak istenmesidir.

Genel olarak her iki hikâyede de birden fazla anlam ögesiyle kurulmuş genel anlamlı kalıcı kavram işaretlerinin geçiş sıklığının yoğunluğu, kültürel olarak yeni karşılaşılan kavramların tanımlandığı ve onların rahatlıkla ifade edildiğini kanıtlamaktadır. İncelenen örneklerdeki kavram işaretlerinin / tamlamaların isim ve fiil ile kurulmaları da ayrıca farklı türden olmaları nedeniyle söz varlığı bakımından değerlidir. Bu bağlamda; insanın temel ihtiyaçları ve amaçları doğrultusunda gelişen ve değişen doğal dilin yeni kavramları karşılamada gösterdiği esneklik ve zenginlik teorik düşünceden uygulamaya geçmiş ve bu uygulama eser metinleri aracılığıyla Türkçenin önemli bir tarihî dönemi olan Eski Uygur Türkçesi Dönemi’nde Budist çevreye ait eserlerde açıkça tespit edilmiştir. Eski Uygur Türkçesi Dönemi metinleri, bu bakımdan gelişmiş yazı dili niteliğini bu türden oluşmuş kavram işaretleri ile ortaya koymuştur.

Kaynakça

- Alyılmaz, C. (1994). *Orhun yazıtlarının söz dizimi*, [Yayımlanmamış doktora tezi], Atatürk Üniversitesi.
- Alyılmaz:(1998). *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi'nin Uygurcasının söz dizimi* [Yayımlanmamış doktora tezi] Atatürk Üniversitesi.
- Alyılmaz:(2017). *Türkçede nesne tekrarlı fiiller*. Kesit Yayınları.
- Alyılmaz:(2018). Türkçede birden fazla anlam ögesiyle (sentaktik yolla) kavramların işaretlenmesi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 11-25.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9 (2), 27-40.
- Demirci, Ö. Ü. (2014). *Eski Uygurca Dört Çatik*. Kesit Yayınları.

- Elmalı, M. (2016). *Daşakarmapathaavadānamālā, giriş-metin-çeviri-notlar-dizin-tıpkıbasım*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Emre, C. A. (1945). *Türk dil bilgisi, Türkçenin bugünkü ve geçmişteki gelişimleri üzerine gramer denemesi*. Cumhuriyet.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gabain, von. A., ve Müller, K. W. F. (1908-1931). *Uigurica I-IV*. Berlin: Abhandlungen der preußischen Akademie der Wissenschaften Phil-hist.-Sitzungsberichte der preußischen Akademie der Wissenschaften Phil-hist.
- Gabain, von. A., ve Müller, K. W. F. (1946). *Uygurca üç hikâye*, (Çev. S. Himran). Burhaneddin Erenler.
- Gemalmaz, E. (1995). Uyum ve standart Türkiye Türkçesinde uyumlar. *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, 17, 1-32.
- Gemalmaz, E. (1999). Türkiye Türkçesinde ses olayları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 13, 1-25.
- Gencan, N. T. (1971). *Dil Bilgisi*. (Gözden geçirilmiş 2. Baskı). İÜ. Fen Fakültesi (Döner Sermaye).
- Karaağaç, G. (2011). *Türkçenin söz dizimi*. Kesit Yayınları.
- Karahan, L. (2010). *Türkçede söz dizimi*. Akçağ Yayınları.
- Mert, O. (2015). *Köli Çor Yazıtı ve anıt mezar kompleksi*. Atatürk Üniversitesi.
- Wilkens, J. (2021). *Eski Uygurcanın el sözlüğü, Eski Uygurca-Almanca-Türkçe*. Göttingen: Universität verlag.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Seçkin Yayınları.

Etik kurul onayı

DeneySEL olarak blimsel etik kurallarını ihlâl eden bir durum olmaması sebebi ile bu araştırma etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Araştırmacıların katkı oranı beyanı

Bu makale tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Teşekkür -destek beyanı (varsa)

Bu çalışma herhangi bir kurumdan destek almamıştır.